

SIGEBERTUS GEMBLACENSIS

SIGEBERTI CHRONICA

EDIDIT D. LUDOVICUS CONRADUS BETHMANN

(Apud Peertz, *Monum. Germ. hist.*, Script. t. 7, p. 268.)

vii/

PROLEGOMENA

SIGEBERTI ÆTAS, PATRIA, NATALES, RES GESTÆ, SCRIPTA

§ I. VITA.

Sigebertus (1), in Gallia Belgica (2) circa a. 1030 natus, juvenili admodum ætate regulam sancti Benedicti professus est in monasterio Gemblacensi, cui tunc præerat abbas Olbertus (3), virtute atque doctrina clarissimus. Quo a. 1048 defuncto, cum Macelinus abbas electus esset, Sigebertus paulo post Mettas (4) transiit ad Sanctum Vincentium, Fulcuino abbate Macelini fratre eum vocante, ut scholas ibi regeret. Hoc munere diu functus, cum scribendo et docendo magnam sibi laudem acquisisset, ita ut ad eum audiendum multi undique confluerent, prætulit tamen, « ut apud prudentissima, ad monasterii sui alvearia regredi » (5); et circa a. 1071 Gemblacum redux (6), quod plurimum diligebat, iisdem ibi,

A quibus apud Mettenses, vacabat occupationibus. Totus orando, legendo, scribendo, docendo deditus, cum rebus publicis judicandis aptissimus videretur, semper tamen ab hujusmodi negotiis agendis abstinuit, unice internæ monasterii sui salutis intentus, pro quo ne senex quidem labores subire declinavit. Cum enim Gemblacenses fundatoris sui Guiberti elevationem exoptarent, horum maxima pars erat Sigebertus, antiquæ scientiæ ac reverentiæ monachus, hujus Ecclesiæ nostræ Gemblacensis oculus, cui pie in-vigilabat vita et conversatione ac religionis fervore. Tanto namque certior erat de sanctitatis ejus gratia, quanto vitam ejus virtutibus plenam multa styli pro-secutus est elegantia. Qui, ex evidenti miraculorum ostensione, accepta explendi desiderii sui occasione,

NOTÆ.

(1) Ita ipse semper fere scribit. — Testimonia de vita ejus atque scriptis hæc tantum exstant: De viris illustr. 172; Chronicon ad a. 1112; Gesta abb. Gembl. apud Dachery II, 768; Elevatio S. Guiberti, in Act. SS. Maii V, 266; quos locos integros apposuimus. Reliqui omnes inde fluxerunt. E recentioribus unus sufficit V. D. Sigfridi Hirsch De vita et scriptis Sigiberti (Berol. 1841) liber doctissimæ sedulitatis, præcipue in indagandis fontibus; e quo multa nos didicisse grato animo profiteamur.

(2) Hoc veri simillimum est; testimonia desunt. Cum se Francym et Gallum dicit (in præf.: *originem gentis nostræ, regni scilicet Francorum*. De vir. ill. 84 abbreviavit Gallicanum psalterium, quo nos Galli utimur. Cf. 156: *et talem jejunandi ritum auctorizant multi et maxime Teutones*), non Franciam indicat, sed Gemblacum, ubi scripsit; nam et in Vita Deod., c. 5, Mettim in Gallia Belgica ponit, et a. 1020, 1094, Franconiam vocat Galliam.

(3) Hoc nonnisi ex ipsius de Olberto narratione in

Gestis abb. Gembl. colligere licet; cujus verba nos modo illic sua tutabitur gratia, quos hic tam paternè nutriti misericordia non quidem necesse est ut de ipso Sigeberto dicta putemus, cum æque bene totum gregem Gemblacensem significare possint; sed quæ ibi de Olberto traduntur, ejusmodi sunt, ut nemo ea ita scribere potuerit, nisi qui Olbertum dilexisset viventem, et præsens affuisset, cum funeris nuntius Gemblacum perveniret.

(4) Mettis positus in prima ætate ipse dicit De vir. ill. 172.

(5) Ut ipse de abbate Olberto dicit in Gestis abb. Gembl.

(6) Epistolam enim de conjugatis presbyteris a. 1075 editam jam Gemblaci scripsit. Miracula sancti Sigeberti, Mettis adhuc composita (si modo Sigebertus auctor est, quod non est cur negemus,) non ante septimum post translationem sancti annum, qui est a. 1070, lucem vidisse possunt.

de elevatione sancti ejus corporis cepit agere apud eos, quorum hoc erat auctoritatis. Denique domni Liethardi abbatis voluntate consultu et benedictione percepta, ad impetrandam super verbo episcopi Leodiensis auctoritatem, ipse ab eo suscepit legationem (7), eamque jam fere octogenarius tanta cum dexteritate gessit, ut in ipso fore vitæ sine voti tandem compos, a. 1110 illius elevationis solemnia videret et lectionibus atque antiphonis ipse celebraret (8). Biennio post, III Non. Oct. 1112 (9), obiit. Quam gratam post se memoriam reliquerit, ita testatur discipulus ejus Gemblacensis (10) :

Domnus Sigebertus, morum probitate et scientiæ multiplicitate laudabilis et gratus sui temporis sapientibus, non indiget nostris laudibus, quia laudant eum opera ejus. Cum enim esset juvenilis ætatis tempore Mascelini abbatis, Metensibus notificatus et in cenobio sancti Vincentii martiris cum Fulcuino abbate diu conversatus, sapientiæ fons patens erat non solum monachis, sed et clericis ad se undique confluentibus. Multis Metensium hodieque dulcis est ejus memoria, in quibus adhuc supersunt doctrinæ ejus vestigia. Quæ vel quanta illic degens rogatu eorum scripta ediderit, ipse ostendit in libro illustrium virorum, quem composuit. Non solummodo Christianis, sed et Judeis in eadem urbe commanentibus erat carissimus, pro eo quod Hebraicam veritatem (11) a cæteris editionibus secernere erat peritus, et in his, quæ secundum Hebraicam veritatem dicebant, Judeorum erat consentiens assertionibus. Post multum temporis, vix impetrata licentia, rediens ad cenobium Gemblacense,

multa contulit ad usum et ornatum ecclesiæ, quæ acquisierat voluntaria eorum, quos instruxerat, liberalitate. Frequentabant autem eum majores natu, excellentiores gradu, acutiores sensu, qui erant in urbe Leodicensi, si quid questionis occurreret eis, ad hunc deferre et cum eo conferre soliti. Horum precipuus erat domnus Henricus, archidiaconus et decanus ecclesiæ Sancti Lamberti, cujus rogatu scripsit ad Trevirenses librum de jeuniis Quatuor Temporum, et multa quæ commemorat in libro illustrium virorum. In cenobio Gemblacensi me, qui hæc descripsi, et multo meliores erudit; quorum multos ante se præmisit, paucos proh dolor! post se dimisit. At vir prudens, cum esset multæ gravitatis, non erat indiscretæ austeritatis, sed erat ad omnes, ut res poscebat, discretæ mediocritatis. Scripturarum maxime divinarum lectio et meditatio eum occupabat, sed tamen quotidiana missarum celebratio et devota ad Deum oratio semper eum præoccupabat. Longa confectus senectute, cum decubisset extrema egritudine, nichil amittens insitæ sibi prudentiæ, fratrumque voluntas esset ut, cum obiret, intra monasterium sepulturæ locum acciperet: ut vir altioris consilii, malens in conspectu Dei humilis quam præsumptuosus inveniri, obnixè petiit in cæmeterio nostro fratribus omnibus consepeliri. Obiit ergo III Nonas Octobris, tempore domni Liethardi abbatis (12).

Hæc sunt quæ de vita Sigeberti tradita habemus, pauca quidem, sed quæ sufficiunt ad virum cognoscendum vitæ candore atque animi humanitate adeo commendatum, ut ubicunque degeret, omnibus es-

NOTÆ.

- (7) Elevatio S. Guiberti, in Actis SS. Maii V, 266. C
 (8) De vir. ill. 172.
 (9) Non a. 1113, ut unus tradit Robertus de Monte; Liethardus enim abbas jam II Nonas Febr. a. 1113 obiit. Error ille Roberti inde natus est quod Chronici codex quem ille exscripsit Bellovacensis annum 1112 in duo dividit.
 (10) In Gestis abb. Gembl. Damus ea e codice egerio Lipsiensi, quem contulit Waitz.
 (11) I. e. textum ab Hieronymo ex ipso Hebraico, non ex LXX, in Latinum translatus. Cf. Chronicon a. 382, 395.
 (12) Sequuntur in codice Lipsiensi versus de eodem hi :

*Justis consortus, vivat Christo Sigebertus!
 Mundus mutatur, transit, dum stare putatur.
 Vivens transit homo, sed pertransit moriendo
 Eheu! mors homini parcit nulli, datur omni,
 Præfixas metas nullius præterit ætas.
 Huic mundo lacrimæ si defunctos revocare
 Possent, quot, quales nobis, quam spirituales,
 Omnibus et clari studiis et heu! modo rari
 Essent, emerito desendi cum Sigeberto.
 Sed quia præclari rari, nequeunt revocari,
 Mundo subtracti, sint cæcicolis sociati!
 Nobis solamen det semper se Deus. Amen.*

In eodem codice postea f. 56 sequens legitur

Epitaphium domni Sigeberti.

*Heu! mors mæroris clementum, causa doloris!
 O per te quantos luget mundus sibi raptos!
 Spicula nos feriunt, ad cor quoque vulnera figunt:
 Figitur hoc menti vulnus, non estque reniti.*

*Effringens hic cor induratum ferit angor,
 Cum mors dissocians germanos, omnia mutans,
 In quibus est caris et servet amor socialis,
 Turbat mutando, rumpit quoque pollice duro
 Ut naturales affectus, sic sociales.
 Efflorescat homo licet, ut flos tempore verno,
 Res rebus cumulet, mentem corpus quoque vexet,
 Sollicitus curas explens secum ruituras:
 Una dies miserum penitusque facit miserandum.
 Sit rex, sit princeps, opibus paupericula sit plebs,
 Par trahit hos mortis lex, discretissima quamvis.
 Est etenim justis justæ discretio sortis.
 Terrea terrenis terræque placent studiosis.
 Rerum contemptus vanarum partior usus
 Extenuans justos, promptos magis efficit illos,
 Sint ut in aestu recti, sint corda vel actu.
 Admitti superis, emitti funditus imis,
 Nancisci summæ certent pia gaudia vitæ.
 Certamen sit eis omnis custodia cordis.
 Tendit enim laqueos raptor cuicumque paratos,
 Et tam multiplices habet ejus mens mala fraudes.
 Tutus ab his sensus ut non sit corporis ullus;
 Ut meritum minuat justis, vel eos sibi subdat,
 Viribus atque dolis concertat subdolis hostis.
 Si mentes fluxas absorbet, nil putat illas.
 Gratia, Christe, tibi! per te superant quia just
 Omnes decipulas et quas parat illæ ruinas.
 Devia sectantes revocans, jungis tibi stantes,
 Et tua spes nostras juvat explens larga potestas,
 Spe salvos faciens, ad rem gratos tibi ducens.
 Consimilis justis multo studio probitatis.
 Aptus divinis et mundi rebus agendis,
 Lex vitæ, speculum normæ fueras, Sigeberte,
 Cui noster sermo persolvit debita scripto.
 Vivisti concors, vivas ver sæcula concors,*

set charus; modestæ verecundiæ, ut qui gloriam atque honores semper declinaret (15); gratissimi ad obitum usque animi erga monasterium suam eumque qui puero pater fuerat atque fautor, Olbertum, cui in Gestis abbatum Gemblacensium tam pulchrum monumentum condidit (14). Fuit monachus antiquæ reverentiæ, mente purus, avaritiæ et malæ licentiæ in monachis impugnator acerrimus (15), gravis sine morositate, benevolus erga omnes, Judæos æque atque Christianos; in iudicando firmus absque arrogantia, res tantum spectans, non personas; justus et veri defensor intrepidus; male facta ubicunque videbat, vituperans ex animo, sed sine odiosa acerbitate; nec damnans ut zelator, sed ut qui humanam naturam bene cognitam haberet (16). Superstitionibus et prodigiis multo minus deditum videmus, quam plerosque æqualium; de miraculis libere et ultra ætatis illius modum sentire et loqui audebat (17). Gravissimus autem ingenio, mente, sermone, apparet in epistolis, quas Gemblaci scripsit. Quæ ibi dicit de studio per allegorias omnia explicandi (18); quæ de periculis Ecclesiæ et religioni inde imminentiibus, quod jejunia, cælibatus et alia multa ad monachorum tantum ordinem spectantia sensim fidei ipsi Christianæ obtruderentur tanquam ab omnibus servanda (19); quod reliquis auctoritatibus rejectis (20) ad sacras Scripturas tanquam ad summam Eccle-

sia normam semper redit; quod ad discutiendas quæstiones illas gravissimas non argutiis utitur neque affectibus, ut plurimi tum faciebant, sed ad vitæ statum humanæque naturæ conditionem eas reducit et ad rationem legentium provocat, non necessarias, ubi hæc clare loquantur, auctoritates dicens, et verum in omnibus spectandum, non litteræ inseriendum mœnens (21); quod verum non ideo verum, quia auctoritates id dicant, sed auctoritatibus inde credendum, quia verum dicant (22); hæc animum prouident sæculo illo longe superiorem, et qui altiori loco dignus erat, quam quem Sigeberti modestia tenere voluit. Nec mirum, summos Leodiensis Ecclesiæ viros semper ad monachum Gemblacensem retulisse, si magnum aliquid agendum esset, ipsiusque sententiam præ publica Ecclesiæ suæ opinione edidisse. — Doctrina inter primos sui temporis claruit. Veteres auctores, Horatium maxime, non sine fructu eam legisse scripta produunt, floribus inde collectis respersa; inter Patres Ecclesiæ Hieronymum atque Augustinum prætulit. Græcam linguam, si non penitus imbibit, gustavit saltem (23); Latinam et soluta oratione coluit et carmine, heroico (24), elegiaco (25), Alcaico (26), non prorsus invita Minerva; in eo tamen tempore inseruiens, quod mediam quamque versus vocem ultimæ in Alcaicis quoque consonare fecit. Musicæ etiam artis, ex disciplina atque exem-

NOTÆ.

Sint et defunctis eadem consortia nostris.

Dant binos versus nostri de se tibi versus (a).

(15) Per totum Chronicon ne verbo quidem de suis rebus loquitur; imò epistolis duabus in codice Gemblacensi non nomen suum, sed tantum *epistolam cuiusdam* inscripsit.

(14) Hic etiam solus est inter abbates Gemblacenses, cujus in Chronico mentionem fecit.

(15) Vita S. Guiberti 8: *radicem malorum et malam monachorum novercam, scilicet proprietatum concupiscentiam*. Gesta abb. Gembl.: *sub obtentu paupertatis dum quisque sibi consulit, et posthabita communis vitæ honestate rem familiarem augere peculiariter quærit, vivebatur justo licentius; quod omnino non expedit monachorum animabus, et plura ibid.* Ipse quæ Mettis dono acceperat a discipulis, omnia monasterio suo contulit.

(16) Cf. Gesta abb. Gembl., p. 762.

(17) In Vita S. Guib.: *Tandem vir Dei consummatus in virtutum gratia, quod majus est, quam si clarissimæ miraculorum gloria. Miraculis quippe nonnunquam virtutes offuscantur, miracula vero solis virtutibus commendantur.*

(18) Ep. de jejuniis Quat. Temp.: *delectat etiam nos allegorizare super numero hebdomadarum, quæ distinguunt jejunia temporum. Sed quia, ut ait Origenes, in campis allegoriæ est libera evagandi licentia, hæc libertas debet habere modum progrediendi. Placet hæc allegoria, sed non ita ut pro certa figatur jejuniarum regula.*

(19) Cf. ep. de presb. conjug.

(20) De jejuu. Quat. Temp.: *Hos aliosque sanctos et doctos viros in hoc sequimur. non ovis sancti et*

C docti fuerunt, sed quia veritatis assertores probantur, et reliqua.

(21) Ibid.: *Quid tantum inhæremus occidenti litteræ, ut deviemus a spiritu vivificante?*

(22) Ibid.

(23) De hoc alii dubitant; sed vix, credo, tot verba Græca (*Vita Deoderici*, infra, in *Invocatione, Kyrie, christe, theos, pantocraton, archos, anarchos; gymnasio*: Cap. 5: *aorasia*; Cap. 9: *logio*; Cap. 10: *prolesim*; Cap. 17: *neuterici*; Ibid., vers. 25: *anatolen, disin, mesembrian, arcton, paranimphus*; Ibid. vers. 1, *hidraulîn; 72, orizon*. Cap. 22 in epitaph. Deoderici: *ebdenis*) cum prædilectione quadam immiscuisset primo quod admodum juvenis condidit operi, et huic uni tantum, nisi gaudio quodam juvenili stimulatus id fecisset, quo discentes recens partis statim ita delectat. Hinc etiam explicatur quod in reliquis ejus operibus talia non jam occurrunt, cum novitate defuit delectatio. Nec adeo rarus illis regionibus tunc fuit Græcæ lingue usus; multi enim S. Amandi Elnonensis, S. Laurentii Leodiensis et ipsius S. Petri Gemblacensis codices, quos etiam nunc exstantes vidi, Græcas voces atque sententias et vero integras paginas continent. — Hebraicæ lingue peritum nostrum soli faciunt Historiæ Litterariæ auctores, unico loco e Gestis abb. Gembl. supra allato inducti, cum Hieronymi versione, non verba Hebraica ipsa ibi indicari, Chronici loci collati satis doceant. Aliis argumentis non nititur Sigebertus hebraizans.

(24) Ecclesiasten, passionem SS. Thebæorum.

(25) In Vita Deoderici passim.

(26) Rhythmum de Deoderico, passionem S. Lucie.

in mediis versibus

*Claviger alme poli,
Tu, precor, hinc aperi.
Amen.*

(a) Id est, cum singuli versus binis partibus constent in codice, spatium quoddam separatim et littera majori distincta, litteræ initiales in initiis versuum dant

*Hos fecit versus,
Petre sancte, tu us
Godescalcus;*

pio Olberti, aëo gnarus fuit, ut antiphonas musicis modis componere sciret (27). Plurimum tamen studium in chronologia atque historia collocavit.

§ II. — SCRIPTA.

Scripta sua in libro De viris illustribus, Hieronymi et Gennadii exempla secutus, ipse ita enumerat :

Sigebertus Gemblacensis monachus multa scripsi opuscula. Metis positus in prima ætate, in ecclesia Sancti Vincentii, ad instruendos pueros, scripsi Vitam Deoderici episcopi, conditoris ecclesiæ et abbatiae; in qua etiam per digressionem laudem ipsius urbis heroico metro declamavi (28). Scripsi passionem sanctæ Luciae, quæ ibi requiescit, Alchaico metro (29). Quibusdam etiam reprehendentibus illam, sanctæ Luciae prophetiam : « Annuntio vobis pacem Ecclesiæ Dei datam, Diocletiano ejecto de regno suo, et Maximiano hodie mortuo, » respondi diligenter, considerata temporum ratione et rerum veritate (30). Scripsi nihilominus sermonem in laudem ipsius virginis, in quo translationes ipsius a Sicilia in Corfinium civitatem Italiæ, et a Corfinio in Metim urbem Galliæ, ordinata temporum consequentia digessi (31). Scripsi Vitam Sigeberti regis, conditoris ecclesiæ et abbatiae

NOTÆ.

(27) De vir. ill. 172 : *Arte autem musica antiphonarum et responsoria de sanctis Maclovio et Guiberto melificavi. Musica atque geometrica studia, ab Olbertio suscitata, Sigeberto duce æque in monasterio floruisse, nulli bibliothecæ Burgundicæ codices testantur Gemblacenses, sæculis XI et XII exarati, in quorum uno, n. 10090 mbr. quart. s. XI ex., inter multa alia in foliis quatuor et dimidio hæc leguntur : « Sententia cujusdam de ratione tonorum. Quinque sunt consonantiæ musicæ, quarum prima et notissima est ea quæ dicitur diapason. In omnibus tamen versus ita canuntur : Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto. » Quæ cujusnam sint auctoris nusquam apparet; voci « cujusdam » manus s. XVII superscripsit « Sigeberti, » quod veri non absimile videtur. Epistolæ enim, quas ipse noster inter opuscula sua recenset, in codice Gemblacensi itidem superscriptum habent « Ep. cujusdam. »*

(28) Infra.

(29) Nondum editam; specimina tantum leguntur apud Mab. Ann. IV, 372. Jacobs et Ukert Merkwürdigkeiten der Gothaer Bibliothek II, 1, 140.

(30) Epistola hæc inedita legitur in cod. Gothano n. 61.

(31) Ed. Meurisse in historia epp. Metens., p. 329.

(32) Apud Duchesne SS. II, 591. Alteram apud Surium ad Kal. Februarias, in Actis SS. Febr. I, 227, et apud Bouq. II, 597, editam ex priore illa genitæ interpolatam esse V. D. Hirsch probavit. Scribendi occasionem dedisse videtur translatio sancti a. 1063 facta. Et hujus translationis historiam cum miraculis, post a. 1070 conscriptam (in Actis SS. II), Mosander atque Henschenius Sigeberto tribuunt; quod cum nullo præter Mosandrum testimonio nitatur, nil tamen inest quod contradicat huic opinioni, veri admodum simili.

(33) Carminis pro deperdito habiti unicum, quantum scio, codicem s. XII Geelius mihi obtulit Lugduni-Batavorum in bibl. publ. 114. A. Tribus libris distinguitur carmen, e quibus primus 892 versus continet, secundus 900, tertius 1130. Prologus primi libri narrat quemodo poeta Philosophiæ templum intraverit, quæque ibi viderit præclara, una cum enumeratione poetiæ sanctorum Patrum Ecclesiæ. Pro-

A Sancti Martini extra civitatem Mettensem sitæ (32). Regressus ad monasterium Gemblacense scripsi Passionem Thebæorum patronorum nostrorum heroico carmine (33). Scripsi Vitam sancti Guiberti confessoris, funditoris ecclesiæ nostræ Gemblacensis (34), de qua excepsi lectiones competenti ordine in ejus depositione. Arte autem musica antiphonas et responsoria de sanctis Maclovo et Guiberto melificavi (35). Scripsi et Gesta abbatum Gemblacensium (36). Vitæ sanctorum Maclovi (37) et Theodardi (38) urbaniori stylo melioravi. Vitam quoque sancti Lantberti, cum in primis urbane meliorassem, postea rogatu Heinrici archidiaconi et decani ecclesiæ Sancti Lantberti defloravi comparationibus antiquorum juxta consequentiam rerum; quamvis priorem, utpote simplicem, quidam magis amplectantur et curiosius transcribunt. Est enim sensu apertior, et verbis clarior (39). Rogatu etiam prædicti viri validis Patrum argumentis respondi epistolæ Hildebrandi papæ quam scripsit ad Herimannum Mettensem episcopum in potestatis regiæ calumniam (40). Scripsi ad ipsum Heinricum apologiam contra eos qui calumniantur missas conjugatorum sacerdotum (41). Ipso etiam rogante, respondi epistolæ Paschalis papæ, qui Leodicensem ec-

logus secundi libri poetam excitat, ut lecto prima die relicto pergat in itinere suscepto; adjiciuntur quædam de laudibus Auroræ amicæ Musis et pulchra descriptio temporis vespertini. Prologus tertii libri agit de persecutione Diocletiani, et quomodo Deus Ecclesiam suam conservaverit. Hæc quoque Geelii debeo humanitati nunquam satis mihi laudandæ.

(34) Apud Surium ad 23 Maii. Mabillon Act. V, 301. Act. SS. Maii V, 259. Scripta est priusquam Guibertus miraculis claruit quæ a. 1099 fieri cœperunt.

(35) Non jam nota.

(36) Dachery, Spic. II, 759. Desiit Sigebertus in primis Mascelini temporibus. Quæ sequuntur de eodem Mascelino atque Thietmaro, alius addidit. Reliqua plures temporis decursu scripserunt, ut codex Lipsiensis autographus ostendit.

(37) Apud Surium ad 15 Nov. Scripta est jubente Thietmaro abbate, qui a. 1076-1099 præfuit.

(38) Apud Surium ad 10 Sept.; Act. SS. Sept. III, 597.

(39) Priorem simplicem sub falso Reineri nomine edidit Chapeville Gesta pont. Tungr. I, 414; alteram defloratam Act. SS. Sept. V, 589. Antiqui isti sunt Moyses, Josue, David, Constantinus Magnus, S. Benedictus.

(40) Ineditam hucusque et pro deperdita habitam Bruxellis reperi in codice Gemblacensi præstantissimo sæc. XII in., ubi inscribitur : *Dicta cujusdam de discordia papæ et regis, priorum reprehensa exemplis. Legimus in Gestis Romanorum pontificum, etc.* Edita est intra annos 1076, quo Hildebrandus primo ad Herimannum scripsit, et 1084, quo Heinricus, in epistola rex vocatus, imperii coronam adeptus est.

(41) Exstat in eodem codice Gemblacensi sub titulo : *Epistola cujusdam adversus laicorum in presb. conjugatos calumniam, unde ediderunt Martene et Durand thes. I, 230, Wenrico eam tribuentes, cum jam manus sæc. XVII in. in codicis margine Sigeberti nomen posuisset. Quod nesciens, Hirsch sola conjectura verum vidit argumentisque probavit pag. 196-211.*

clesiam, æque ut Cameracensem, a Roberto Flandrensium comite jubeat perditum iri (42). Nihilominus ipso poscente respondi Treverensibus de jejuniis quatuor Temporum, qui regulas cujusdam Bernonis, secundum allegoriam ut sibi videtur bene concinnatas, observant, et a consuetudine Leodiensium discordant (43). Descripsi heroico metro Ecclesiasten, quem opere stromateo tripliciter digessi, ad litteram, allegorice, mythologice (44). Imitatus Eusebium Pamphili, qui primus apud Græcos Chronica a tempore Abrahamæ digessit, ipse quoque a loco intermissionis ejus usque ad annum IV omnem consequentiam temporum et rerum gestarum, quanta potui styli temperantia ordinavi. Cum diligenter Bedam De temporibus relegerem, et ab eo notam Dionysio cyclorum scriptori infligi viderem, quia male dispositis annis Dominicæ passionis, in terminis paschalibus contraire per omnia videretur Evangelio Joannis, dignum mihi visum est altius repetendo omnem dimovere nubem erroris, et verum diligentibus infundere lumen veritatis. Siquidem Marianus Scottus, vir suo ævo longe disertus, hoc idem ingressus erat, et Chronicam suam texens a nativitate Christi usque ad statum sui temporis, hinc annos Christi juxta fidem Evangelii, inde e regione juxta Dionysium ordinaverat, ut diligentia lectoris pateret quantum ipse Dionysius a veritate Evangelii deviarat. Ego autem considerans, factores Dionysii semel imbibita non leviter descire, ita cautelam ingenio mei æqua lance libravi, ut medius horum incedens, omnes annos ab origine mundi decursos vel in futurum decursuros, inscripta ratione juxta Hebraicam veritatem, colligerem; sci-

licet per cyclos lunares, qui 19 annis, et per cyclos solares, qui 28 annis clauduntur, et per alterum multiplicati magnum cyclum 532 annorum conficiunt, lineatim distinctis hinc inde annis Adæ, epactis concurrentibus terminis paschalibus, diebus dominicis paschæ; eadem via incedens, quia Dionysius, sed non iisdem vestigiis. Quod diligens lector facile inveniet, si curiosus fuerit. Et quia decem magnis cyclis, qui singuli 532 annis constant, opus omne distincti, ipsum librum hoc titulo prænotavi, ut Decennalis vocetur. Prologum etiam in morem dialogi anteposui, quem tribus tomellis divisi, indicans sub persona interrogantis et respondentis intentionem et utilitatem ipsius operis, et ad quam partem philosophiæ pertineat, scilicet ad physicam. Subjuncti etiam utiles regulas inveniendi annos et terminos et indicationes, secundum dispositiones ipsius (45). Imitatus etiam Hieronymum et Gennadium, scripsi ultimum hunc libellum De illustribus viris, quantum notitia meæ investigationis exquirere potui (46).

Chronicon. — Ex his Chronicon gloria primum, tempore fere novissimum est. Composuit illud non quidem continuo calamo, et neque ita, ut absolutis quæ ipsum præcedebant, res sui temporis, prout actas comperisset, statim litteris mandaret: totum potius opus ultimo demum vitæ decennio scripsisse videtur. Anni enim 956-1099 uno fere tempore conditi sunt, neque ante a. 1100 (47) nec post a. 1106 (47'), unde priora quoque non multo ante tempore composita fuisse crediderim. In publicum emisit jam ante a. 1105 (48). Postea totum iterum revisit, correxit, auxit (48'), et ad a. 1111 (49) usque de-

NOTÆ.

(42) Paschalis epistola data est a. 1102 vel 1103, Sigeberti igitur eodem tempore. Editiones ejus Hirschaffert undecim, ita tempore se excipientes: Conciliorum collectio Coloniensis II, 809. — Schardii diss. de jurisdic. imp. et eccles. — Centuriat. Magdeburg. XII, p. 1110. — Goldasti apologia, p. 189. — Conciliorum collectio Paris. XXVI, 701. — Labbei concilia X, 630. — Brown appendix ad Ortwinii Græti fascic. rer. expet. et fug., p. 176. — Harduini concilia VI, 2, 769. — Eccard corpus histor. med. ævi II, 238. — Martene Coll. ampliss. I, 587. — Maus concilia XX, 986. — In Gallicam linguam vertit Gervais a. 1697; in Batavam, ni fallor, nostris temporibus van Asch van Wyk, Trajectensium consul.

(43) Duæ sunt, altera statim post concilium anni 1095, altera paulo post scripta. Edidit Martene, Thes. I, 295 et 306, ex codice Gemblacensi sæc. XII, nunc Bruxellensi n. 5476.

(44) Carmen ineditum Gemblaci viderunt Andreæ et Miræus; ubi jam sit, nescimus.

(45) Liber ineditus; primas ejus lineas in præfatione ad Sigbertum Miræus dedit ex codice Gemblacensi jam deperdito.

(46) Editum in Suffridi Petri Script. eccles. Coloniae 1580. Miræi Bibl. eccl. Antw. 1639. Fabricii Bibl. eccles. Hamb. 1718. — Quæ præter hæc Sigeberto ab aliis triluantur, sermones, epistolæ, Vitæ pontificum Romanorum, Historia Hierosolymitana, Vita S. Lulli, Chronicon S. Vincentii Mett., Chronologia episcoporum Mettensium, Passio SS. undecim millium virginum: ea cum jam Sigeberti, alias minima afferentis, altum silentium refuset, tum Hirsch p. 346-353 argumentis prorsus carere monstravit.

(47) Maxime hoc ostendunt Annales Leodienses, quos Sigebertus inde ab a. 956-1099 integros fere Chronico non ascripsit, sed intexuit, ita ut totam hanc operis partem ante a. 1100 non potuisse conscribi satis appareat. Anni porro 1197-1099 cum e cruciferorum epistola anno demum 1100 ineunte edita fluxerint, hos quoque uno calamo, nec ante a. 1100 exaratos esse oportet. Unus tantum obloqui videtur locus a. 1068 *adhuc nescitur* de morte Deoderici, quam a. 1073 accidisse ex Bernoldo discimus. At quominus hunc locum illo jam tempore scriptum statuamus, imperatoris nomen vetat Heinricho constanter et cum affectatione quadam inde ab a. 1058 inditum, quod hæc omnia post a. 1083 demum composita esse ostendit. Porro Mariani Chronicon, quo multum usus est Sigebertus, ante a. 1082 habere non potuit. Verba quoque a. 1081, *unde terra doluit et doler*, et 1085, *de hoc ita scriptum reperri*, illis ipsis annis scripta esse non possunt.

(47') In anno enim 1056 verba *annis quinquaginta* tum demum addita esse a Sigeberto, cum alteram operis editionem curaret, præter Gemblacensem docet quoque codex A., ubi ea desunt.

(48) Hoc namque anno illud exscripsit Ekkehardus, a. 1109 Waltramus.

(48') Iis, quæ in codice Gemblacensi a manibus I β. γ. δ. ε. addita, desunt in uno A. Nos ea uncinis inclusimus ut appareat, quid prioris sit recessionis, quid

(49) Hoc ipse testatur De viris ill.: *usque ad annum 1111 omnem consequentiam temporum et rerum gestarum, quanta potui styli temperantia, ordinari:*

duxit; at morte præventus, hanc alteram recensione[m] non ipse edidit, sed Anselmus anno statim 1112, addita brevi de hoc anno deque Sigeberti obitu noticia, emisit (49*) Aggressus illud Sigebertus est senex, scribendi usu multo et vario studiisque in temporum computatione collocatis egregie præparatus, magno insuper pro tempore illo librorum suppellectili adjutus (50). Ad hæc ipsi erat longa vitæ experientia, rerum humanarum cognitio claustris præjudiciis non præoccupata, animus veri amantissimus, sine ira et studio res atque homines judicans: erat ætas excitata quæstionibus gravissimis, qualis scriptores lectoresque parare solet; erat in ipsa turbulenta ætate securum monasterii otium, ubi posset sentire quæ vellet, scribere quæ sentiret, nil sibi timens, quando Leodiensis et Ecclesia et populus omnis idem sentiebant. Ita Sigebertus cum præ cæteris quasi vocatus videretur ad historiam scribendam, summe dotendum est eum nil nisi Annales composuisse satis jejunos: Dux maxime res in hanc viam eum induxerunt: chronologiæ studium super cætera ipsi adamatum, atque exemplum Mariani, Bedæ, Eusebii. Cum enim per totam mediam ætatem

A in historia scribenda plurimi illud spectarent, ut universam mundi historiam uno volumine complecterentur: idem Sigebertus quoque exsequi nisus est ita, ut, qui Eusebium atque Hieronymum admirabatur, reliquos non æque probabat, illorum opus ad se usque eadem qua illi ratione deduceret. Ita Chronicon suum nil esse voluit nisi quod vulgo dicimus conspectum historiæ universalis synchronisticum. Primas ibi partes temporum computationi tribuit; ideo paparum series atque imperatorum regumque successiones integræ leguntur, rerum gestarum narratione secundo tantum loco addita. In his eligendis id sibi proposuit ut imperii facta graviora, Ecclesiæ pericula atque incrementa, virosque sanctitate et doctrina pollentes, continuo quodam filo deduceret, reliqua quasi per occasionem aspergeret. In narrandis autem æquali per totum Chronicon brevitate studet, atque ideo res sui temporis eadem jejunitate tractavit, qua prima sæcula — non enim narrare voluit, sed adnotare; — et ne æqualitas illa conspectus synchronistici turbaretur, si de suo multa daret eo modo quo Lambertus, Herimannus, alii: prætulit totum prope opus ex aliis

NOTÆ.

quid secundæ. — Eusebii quoque, Hieronymi atque Prosperi Chronica nostro præfigunt codices secundæ recensione omnes; unde facile quis crediderit, Sigebertum ipsum eadem alteri huic recensione præposuisse, cum in priore nondum fuisse codex Virdunensis ostendat. At tum Chronica illa in codice Gemblacensi exstare vel saltem Anselmi tempore exstitisse deberent, id quod Fl 2, 4, credere vetant. Sigebertum Chronico suo Eusebium atque Hieronymum continuare voluisse, hoc certum est; at inde non sequitur, eum id ipsis tam arcte conexuisse, ut unum librum efficerent; præfatio jam obloquitur, ampla, prout librum decet peculiarem, suis tantum auspiciis prodeuntem, ad Eusebium autem ne verbo quidem respiciens. Nullum vero exstat opinionis illius fundamentum, præter codicum istorum consensum; sed ad hunc explicandum Sigeberto non egemus. Cum enim sæpissime a scribis varia e variis codicibus opera in unum conscripta videamus: monachus quoque Aquincensis, B., a quo illi omnes derivantur, monasterio suo universam mundi historiam uno volumine comprehensam comparare voluit, ideoque Sigeberto præscripsit eundem quo ille usus fuerat codicem Eusebii, Hieronymi et Prosperi, de quo vide infra n. 52. Quem si Sigebertus ipse adjecisset, Prosperum certe omisisset auctor ex Hieronymi fine filium resumerens.

(49*) Omnes enim codices, ne uno quidem excepto, verba de morte Sigeberti habent, quæ Anselmo debere apparet. Quæ cum in codice Gemblacensi eodem prorsus calamo atque atramento exarata legantur, quo reliqua a. 1112 narratio: hanc quoque Anselmo tribuendam esse, cum per se jam sit verisimile, tum Sigeberti verbis usque ad annum 1111um plane certum fit. Imo Gemblacensis codicis habitus, quem infra indicabimus, facile adduxerit aliquem, ut Anselmi narrationem incipere credat jam altius, in verbis a. 1111, *Quid, vel quomodo, etc.*, quæ et alius manus sunt, et cum præcedentibus non bene cohererent. Imo jam initium anni 1111 habet quedam, quæ dubitationem de auctore movere possint. Scriptum est quasi de Heinrico V, de Gregorio VII, de discordia ejus cum imperatore, plane

C nondum sermo fuisset (Cf. verba *Heinricus quintus hujus nominis rex; et quæ capta a Gregorio nono hujus nominis papa, qui Hildibrandus vocatus est*); Heinricus, quem antea Sigebertus semper fere imperatorem vocat, nunc rex appellatur. Sed hoc ipsum imperatoris vocabulum annos 1108-1110 post ejus coronationem scriptos esse ostendit; unde coronationis quoque narrationem ejusdem esse auctoris, veri admodum simile est; quamvis non certum, cum Sigeberti verba usque ad annum 1111um et de initio et de fine anni intelligi queant. Hoc igitur in suspensio relinquinus; sed annum 1112 Anselmo debere integrum, hoc jure nostro contendere nobis videtur. Contradictum quidem codices secundæ recensione, eo quod Anselmi continuationem non habentes, tamen omnes exhibent annum 1112. At iidem mortem quoque Sigeberti habent omnes. Quam si addere potuerunt, ab alio, quod nemo negabit, conscriptam, æque bene addere potuerunt totum annum, in codice Gemblacensi eadem manu sine ullo spatio interjecto præcedentibus ascriptum. Quod autem Alnensis codex et B5' post a. 1112 addunt: *Hucusque Sigebertus Chronicam suam perduxit*, talium subscriptionum, e codicibus tantum quos describebant factarum, auctoritas non major est, quam continuatoris Gallici, F2, qui Sigebertum usque ad a. 1148 Chronicon deduxisse contendit, quamve Roberti de Monte, qui eum in a. 1100 desinere dicit, ideo procul dubio, quia ipse Robertus hoc anno cum regno Heinrici I opus suum incipere constituerat, ut Hirsch bene monuit. Nam ad a. usque 1112 Sigebertum ad verbum exscripsit. Eodem modo Radulfus de Diceto Roberti, Balduinus Ninovensis continuatoris Affligemensis finem falso indicant.

(50) Jam enim Olbertus, bibliothecæ Gemblacensis fundator, teste Sigeberto in Gestis abb. Gembl., et divinæ Scripturæ plus quam 100 congesta volumina, sæcularis vero disciplinæ libros 50, cui numero ipsi Sigeberti temporibus haud paucos accessisse, litterarum forma docent multi qui nunc Bruxellensem bibliothecam ornant codices Gemblacenses.

centonizare (50); quod scribendi genus media ætas non modo excusabat, sed utilissimum judicabat et quam maxime sectabatur.

Fontes. — Hi autem fontes ei fuerunt: Hieronymus (51); Augustinus (51*); Orosius; Idacius; Prosper (52); Rufini Historia ecclesiastica; Genadius, De scriptoribus ecclesiasticis; Cassiodori Historia tripartita; Jordanis; Gregorii Dialogi; prologus legis Salicæ (53); Vitæ plurimorum sanctorum, ut Hieronymi, Gregorii Magni, Martini, Mauri, Remigii, Antidii, Amandi, Clodulfi Mettensis, Maclovii, Columbani, Kiliani, Wulframmi, Gertrudis; Adrevaldi translatio sancti Benedicti; Gesta pontificum Romanorum; Catalogi pontificum; Gregorius Turonensis; Fredegarius cum continuationibus; Gesta regum Francorum; Beda; Paulus Diaconus; Historia miscella; Flodoardi Historia Remensis; Aimoini Historia Francorum, Einhardi Vita Caroli; Regino; annales Vedastini, Fuldenses, Mettenses (54), Lobiensis (55) et maxime Leodienses (56); Auxilius, de Formosiana calamitate (57); Liudprandus; Widukindus; Ruotgeri Vita Brunonis; Lantberti Vita Heriberti; Petri Damiani Vita Odilonis; Sige-

bertus ipse in Vitis Guiberti, Deoderici, abbatum Gemblacensium; Glaber Rodulfus (58); Folcuini Gesta abbatum Lobicensium; Anselmi Gesta pontificum Leodiensium (59); Alpertus (60); Baldericus (61); Marianus; Wiberti Vita Leonis IX; Humberti legatio (62); Joannis translatio S. Nicolai (63); epistola de morte Hildebrandi (64); epistolæ cruciferorum (65); Guarneri, Heinrici IV., Heinrici V coronatio (66).

His fontibus Sigebertus satis libere usus est. Alios ad verbum exscripsit, alios sensu tantum expressit; contraxit, ampliavit, correxit, nec id semper feliciter. Nunc e pluribus unam narrationem consuit, nunc unius verba continua discerpens in plures annos digessit, suis quæque diligenter, etsi non ræte semper, temporibus ascribere studens. Ita cum centonem condere vellet, satis quidem varium fecit; neque id saltem obijci ei potest, quod sine delectu et iudicio fontes exscripsit unum post alterum. Quin potius cum plurima legisset, ex magno sæpe libro perpauca tantum excerpsit, alia quæ ibidem habere poterat, aliunde petivit, ubi rectius ea legi judicabat; et omnino videmus, ei neque acumen

NOTÆ.

(50*) Ut ipse de Olberto dicit in Gestis abb. Gemblacens.

(51) A. 381, 382, 386, 406.— In fontium disquisitione multum me debere et Waitzio nostro et libro V. D. Hirsch, grato animo profiteor.

(51*) De hæresibus, a. 386, 404.

(52) Hoc nomine semper intelligit Chronicon Pithœanum seu imperiale, quæ de cf. Waitzium in Annalibus nostris, VII, 230. Genuinum Prosperi Chronicon non novit. Usus igitur est codice Eusebium, Hieronymum et Chronicon Pithœanum complectente, qualem jam ante Sigebertum existitisse testis est vetus ille codex Bollandianorum, quo de cf. Acta SS. Maii VII, præf. 40. Idem chronicon post Eusebium atque Hieronymum sine Sigeberto vidi in duobus sæculi xv codicibus bibliothecæ regię Bruxellensis, 9486, ubi Martinus Polonus, et 9486, ubi Marianus illud sequitur; unde jam Waitz recte restrinxit quod Scaliger Chronicon illud in solis Sigeberti codicibus legi contendit.

(53) A. 422.

(54) Ex his etiã hausit quæcunq; Bertinianorum, Fuldensium, Reginonis verba apud eum leguntur; ipsos non adiiit.

(55) Usus iis est in annis 903-972; priorem partem non adhibuit.

(56) Primo rarius iis utitur, ad a. 570, 630, 646, 661, 665, 735, 737, 774; abhinc eorum vestigia prorsus deserit usque ad a. 956. Ab hoc inde tantum non integros, iisdem fere verbis, in Chronicon recepit; ino annorum 1113-1146 omnia, paucissimis tantum exceptis, ne verbis quidem mutata, in Anselmi et Gemblacensium continuatione occurrunt, ilanc autem ex his annalibus non posse fluxisse, quivis videt. Codex enim Gemblacensis conscriptam esse docet per singulos annos, imo menses, prout evenerunt quæ narratur. Hinc erant, qui quæcunq; horum annalium verba apud Sigebertum leguntur, ex hoc demum in annales transcripta putent sæculo xii, ut idem in Elnonensibus, Marchianensibus, aliis factum videmus. Sed ante a. 1056 omnia ibi manu continua s. xi ex antiquioribus annalibus transcripta esse, et codex ipse et collatio Annalium Laubiensium testatur. Hucusque igitur Leodienses Sigeberti fontem esse, extra omnem dubitationem positum est. Porro anni 1055

C 1098 a pluribus s. xi exarati sunt diverso tempore, factis plerumque æquali; sæculi xii vestigium in iis nullum, ne quærenti quidem. Neque hæc igitur ex Sigeberto desumpta esse possunt. Alia res est in sequentibus. Annos enim 1099-1124, *nivium nimis humida* una manus in præcedentibus nondum obvia continuo calamo exaravit; alius deinde in monasterio Fossensi et ipse uno ductu sequentia scripsit usque ad 1137 *exterminavit*, ubi Anselmus desinit; tum nova manus uno tenore pergit usque 1146, *multos affixit*. Hic desinit continuatio Gemblacensis; annales quoque per duos annos cessant; quæ tum sequuntur, quot annos, tot fere manus exhibent. Apparet igitur Annales Leodienses ad annum usque 1099 inter fontes Sigeberti habendos, annis 1099-1146 autem ex ipso ejusque continuatoribus Gemblacensibus ad verbum fere exscriptos esse tribus vicibus, primum a. 1024 a Leodiensi, deinde a. 1137 et 1146 a duobus monachis Fossensibus.

D (57) A. 900-903. Cf. Sigeb. De viris ill., 112.

(58) A. 977, 992, 1001, 1003.

(59) In codice nunc Guelferbyitano legit atque adhibet annis 883, 903, 960, 972, 1014.

(60) De epp. Mettens. ad a. 982-984. De divers. temp. 997, 1003-1020.

(61) A. 959-1054 plurima inde sumpsit

(62) Apud Baronium XI, 210. Legebat eam atque descripsit ad a. 1053, 1054, ex codice S. Laurentii Leodiensis, jam Bruxellensi 9706.

(63) A. 1087.

(64) A. 1085.

(65) A. 1097-1099 apud Dodeclinum.

(66) Non usus est Annalibus Bertinianis, Blandiniensibus, Thietmaro, Herimanno Augiensi, Lamberto. Ex hoc enim quos locos affert Hirsch, eorum 1048, 1066, 1077, ex Ann. Leod. sumpsit Sigebertus; 1067 ex Vita Cunradi et ex narrationibus sequentium; plura enim habet quam Vita et Lambertus; 1073, de Russis noster nequaquam idem narrat, quod Lambertus, neque in anno conveniunt; 1071 de martyribus Thebæis longe plura Lamberto habet Sigebertus, qui tum temporis prope adfuit, et carmen de ipsis scripsit; 1056, 1062, possunt quidem ex Lamberto. at non minus bene ex alio fluxisse, Cf. ibi notata.

ad verum videntium, neque cautam in incertis dubitationem, neque criticum in eligendis et fontibus et rebus quas inde sumeret iudicium defuisse. Hoc autem unum ejus atque solum meritum est in omnibus fere quæ a. 1024 præcedunt; tota enim hæc pars a. 381-1023, paucissimis tantum exceptis, compilata est e fontibus supra dictis, nobis igitur nullius prorsus utilitatis. Inde ab a. 1024 multa quidem adhuc ex aliis hausit, sed iis tot et tanta de suo addit, ut jam ipse possit pro fonte haberi. Ex hac una itaque chronici parte satis exigua annorum 1024-1112 jure nostro iudicium ferre possumus de Sigeberto scriptore historico; reliqua enim non sunt Sigeberti.

Sigeberti fides (66').—Tria potissimum sunt quæ ei obijciuntur: quod schismaticus fuerit; quod nimio imperatoris partis studio abductus, falsa sciens narraverit, imò fluxerit, vera tacuerit; quod in temporibus et rebus scribendis multum erraverit. At schismatis quidem notam jam catholicæ Ecclesiæ scriptores, Fleury (67), Martene (68) et Benedictini auctores Historiæ Litterariæ (69), de illo sustulerunt. A partium autem nimio studio eum prorsus liberum fuisse, nemo negabit, qui libros ejus animo non præoccupato legerit. Facta enim ex ipsis tantum iudicat, non ex personis; male commissa in imperatore non minus vituperat (70) quam in papa. atque ita raro exemplo partibus omnino superiorem se tenuit, Pro imperatore quidem sensit cum tota sua diœcesi; at non Heinricus est cui favet, non papæ persona cui irascitur, sed divinum jus regum habefactatum, sed rebelliones et perjuriam sancita, sed concordia, regni et Ecclesiæ turbata, filii erga patrem pietas corrupta, fides hominum concussa. Quæ cum reprehendit, tantum abest ut partium studio seductus sit, ut si minus ea tetigisset, tunc de re partium nimis studiosus recte foret dicendus. Quod multa non narrat Heinrico minus favorabilia, hoc quidem nomine reprehendi, nequit, cujus consilium erat summa tantum rerum breviter perstruere. In adversa enim parte prorsus idem fecit. At qui increpant, quod Heinrici aliqua læneit, idem erimen ei faciunt inde, quod paparum malefacta silentio non texerit omnia, cum tamen multa reverenter omittet, quæ in fontibus suis legebat. Si quando paulo acrius in Gregorium atque Paschalem loquitur, hoc saltem bona fide fecit, non consensum erroris; neque in illis falsum esse, possumus probare. Ubivis potius veri amantem videamus; ita cum minus recte a Deoderico gesta in Vita ejus notum tetigisset, in Chronico ea supplevit. Si qua in-

certa sunt, ipse indicat; falsa sciens nunquam narravit nec fluxit (71).

Chronologia.—Nescientem autem multos errores commisisse in rebus et in temporibus, id quidem negari non potest. Temporum computationi præcipuum quidem studium impendit; sed cum tot auctores sequeretur, ubi hæc aut diversissima erat aut nulla, errores multiplices et graves vitare non bene potuit. Multa in hac arbitraria sunt, ubi e fontibus tempus cognoscere non potuit, vel ubi anno certo ascribenda erant, quæ per se certum tempus non habent, ut miracula, vitæ clarorum virorum, similia. Sæpissime etiam aliud quam quod in fontibus inveniebatur tempus ascribit rebus inde petitis, non recte semper nec ad id satis attendens, quod annum alii in Pascha, alii in Natali Dominico incipiant. Ubivis tamen inquisivit, et e certis quantum habere poterat fundamentis computavit, nec dubia occultare studet. Itaque in his voluntas ejus laudanda, auctoritas fere nulla. Hoc maxime de paparum catalogo dicendum, in quorum serie constituenda ad a. 875 usque Gesta pontificum sequitur, in annis tamen sæpe ab eis recedens: inde ab illo autem anno Marianum et catalogos pontificum adhibuit, qui, cum multum inter se differrent, Sigebertus eos conciliare nisus est. At mox vidit et ingenue confitetur (72), se non sufficere huic labori; et cum in ipso numerando se nimium ab illis recedere deprehendisset, a nonagesimo tertio statim ad numerum centesimum transit (72'); nec postea satis sibi cavu ab erroribus. Reliqui codices alii ad litteram hæc expresserunt, alii pro sua quisque opinione correxerunt; unde apparet, ad seriem annosque paparum rectius cognoscendos Sigeberti codicumque ejus cunctorum auctoritate, atque utilitatem prorsus esse nullam. Idem de tota ejus chronologia dicendum, non solum ante a. 1024, sed post etiam.

Dictio.—Dictio in Vita Deoderici et reliquis Vitis juveniliter exsultans, ornata flosculis imo versibus poetarum Horatii maxime vocibus rarioribus (73). Græcis quoque, antithetis, comparisonibus, metaphoris referta, sacræ Scripturæ et Patrum lectione turgens; numero gaudet poetico et sententiis æquali sono bis terve in fine sibi respondentibus; quod scribendi genus sæculo XI atque priori XII parti peculiare fuit et quam maxime usitatum. In epistolis idem æqualis soni studium: dictio minus florida, inusitatis vocibus carens, at dignitate gravior, sententiis vividior, eloquentia quadam nativa animata, non sine facetiis et oratoriis virtutibus, omnino autem optimis ejus ætatis, annuerauda. In Chronico

NOTÆ.

(66') Vide infra observationes quas ex Hartzheimio (*Conc. Germ.*, t. III, p. 234, § *Quid de Sigeberti Gemblacensis duplici asserto sentiendum*) ad an. 1074 et 1085 subjungimus. EDIT. PATROLOGIÆ.

(67) Fleury, *Hist. eccles.* I, LXV n. 40.

(68) *Ampl. coll.* I, 588, nota.

(69) *Hist. litt. de la France*, IX, 537.

(70) Cf. 1073-1084: his autem — agere 1085. De vit. ill. 165: *cujus solus verba sufficiunt omnibus ad*

intelligendum, quam gravis et odiosus fuerit ipse imperator Saxonibus. Cf. *ibid.* 160, 161.

(71) Locus enim anni 773, quo maxime infestatur a Gretsero, non ipsius est, sed interpolatoris Aquincensis; epistolam a. 1085 recepit tantum, non fluxit.

(72) A. 995.

(72') A. 824.

(73) Ut *scobere* i. q. scopo mundare; *minare* i. q. *mener*, ducere.

plana est atque composita, qualis in senē, nunquam a fere se attollens; ex priori ornatu sonos tantum æquales in fine sententiarum retinuit, donec in libro De viris illustribus et hunc ultimum ornatum deposuit.

Exceptores. — Opus statim postquam in publicum prodit, mirum quantum hominum attentionem in se convertit; plurimumque descriptum, excerptum, continuatum, maximi per sequentia sæcula in historiam scribendam et rebus et forma fuit momenti. Primus eo usus est jam medio a. 1105 et sæpius postea Ekkehardus Uraugiensis, et ex hoc annalista et chronographus Saxo; dein auctor tractatus De investitura, quem vulgo Waltramum Naumburgensem dicunt, a. 1109 (74); tum Annales Leodienses a. 1124 (75); Nicolaus Leodiensis in Vita S. Lamberti infra a. 1124-1147; Hermannus Tornacensis (76); Ordericus Vitalis ante a. 1132; Rupertus Tuitiensis in Historia S. Laurentii Leodiensis ante a. 1135; Reinerus ejus continuator (76*); continuator Fulcuini circa a. 1160; scholiastes Adami Bremensis (77); Annalium Laubiensium interpolator (78); Annales Elnonenses (79) (et ex his Chronicon Tornacense [79]), Marchianenses (80), Florellenses (81), Parcenses (82); Chronicon Remense a. 1190 (83); Leodiense a. 1192 (84); Lambertus Parvus ante a. 1195 (84*); Andreas Marchianensis a. 1194 (85); Radulfus de Diceto a. 1199 (85*); auctor narrationis De bello sacro (86); monachus Egmondanus a. 1204; Nicolaus Ambianensis a. 1204 (87); Ro-

bertus monachus S. Mariani Altissiodorensis a. 1210 (88) et ex hoc deducti Chronicon Turonense (89), Gerardus de Fracheto a. 1264, et Guillelmus de Nangis a. 1304; Helinandus (90); Albericus Trium Fontium a. 1241 (91); Ægidius ab Aurca Valle a. 1247; Mathæus Paris (92); Vincentius Bellocensis (93); Martinus Polonus; Annales S. Medardi Successionensis a. 1269 (93*); Balduinus Niovensis a. 1293 (94); Johannes Iperius a. 1294; Chronicon Gallicum a. 1306 (95); Mathæus Westmonasteriensis a. 1307; Annales Islandici a. 1328 (96); auctor carminis de Lohengrino post a. 1356; Henricus de Hervordia, et ex hoc Kornerus; interpolator Rodulfi Trudonensis a. 1366 (96*); Petrus a Thymo in Chronico Brabantiae a. 1429 (97); Chronicon S. Bavonis paulo post a. 1497 (98). Præter hosce Sigeberto usi sunt Lambertus Waterlos in Chronico Cameracensi, a. 1152 scribi cæpto, habuit Codicem familiæ B; Bertimanus auctor Genealogiæ comitum Flandrensiū, quam Galopinus edidit sub nomine Flandriæ Generosæ paulo post. a. 1164; Rogerus de Wendower in Floribus historiarum, a. 1255, usus codice Roberti de Monte; Jacobus de Guisia in Annalibus Hannoniæ, ante a. 1398; Joannes Brando Dunensis, a. 1431; Anianus in Chronico Aldemburgensi a. 1448.

Continuatores. — Continuatorum agmen, majus quam in ullo præter Martinum Polonum scriptore, Anselmus ducit, e Guirini Gemblacensis discipulo magister apud Altovillaresens, dein aoud Latinia-

NOTÆ.

(74) Cf. de hoc et de reliquis diligentissimam Hirschii disquisitionem, p. 408-437. Exscripsit ad verbum annos 791, 798, 801, 752, 420, 963, 1046, 1047.

(75) Vide supra notam 56.

(76) Dachery, Spicil. II, 905.

(76*) Usus Sigeberto, Anselmo et Gemblacensibus.

(77) Cf. Archiv. VI, 821.

(78) Annos enim ibi 448, 637, 646-660, 895, 958, 965, 969, alia manu e Sigeberto additos esse apparet.

(79) Præter manum continuam interpolatricem ibi plura etiam variis manibus e Sigeberto addita sunt.

(79*) Apud Martene Thes. III, 1453, totum ex Elnonensibus descriptum, non e Sigeberto ipso.

(80) Inediti, ad annum usque 1076, ex Leodiensibus descripti, alia manu s. XII multum e Sigeberto interpolati, a. 1079-1107. Integri ex eo descripti.

(81) Inediti, usque ad a. 1159, e Leodiensibus descripti, multis postea s. XII exeunte additis e Sigeberto.

(82) Inediti, maximam partem e Leodiensibus atque Sigeberto excepti sunt.

(83) Labbei Bibl. ms. I, 355.

(84) Martene, Thes. III, 1403, usum sig. et Anselm.

(84*) Exscripsit Sigebertum, Anselmum, Gemblacenses et Aquicinctinum.

(85) Usus codice Aquicinctino

(85*) Usus Roberto de Monte.

(86) Martene, Coll. V, 536.

(87) Natus a. 1447, ut ipse dicit, Chronicon scripsit ab O. C. usque ad a. 1204, octo libris comprehensum, quod ante a. 581 totum ex Eusebio atque Hieronymo compilavit, a. 581-1155 ad verbum e

C Sigeberti codice Ursicampino, a. 1156-1200 ex Aquicinctino B5. excerptis, nil prorsus addens nisi decem notulas breves a. 418, 424, 434, 535, 635, 636, 648, 679, 684, 706, ex Historia miscella, et undecim alias a. 902, 1121, 1147, 1152, 1153, 1162, 1187, 1200, 1202, 1205, 1204, papas tantum, Ambianas, Galliam spectantes. Tanta brevitate egit, ut annos 1100-1204 octo fere paginis complecteretur; tanta ignorantia, ut v. g. ex Sigeberti verbis 561, in Scotia Brendanus claruit faceret in historia Brendanus floruit a. 583 pro in Armeniam incurrente scriberet in amicitiam incurrente. Opus, non dignum quod edatur, exstat in codice olim Pithecano, tum Christianæ inter Vaticanos 444, s. XIV, cujus apographum est codex quo usi sumus Parisiensis inter Supplem. Lat. 785. Continuationem excerptam edidit Brial XIV, 21.

(88) Usus codice Ursicampino.

(89) Martene, Coll. V, 947.

(90) Usus codice Mortui maris.

(91) Usus codice Affligemensi atque Helinando.

(92) Usus Rezero de Wendower

(93) Usus codice Ursicampino.

(93*) Dachery, Spicil. II, 486.

(94) Usus codice Affligemensi.

(95) In cod. Parisiensi inter San Germanenses Franc. 659, s. xiv.

(96) Cf. Waitzium in Annalibus nostris VII, 690, qui eos ex codice quodam Roberti de Monte fluxisse docet. De Theoderico rerum Norvegarum scriptore, qui jam Sigebertum laudat, cf. Hirsch, p. 415.

(96*) Ineditus, in codice Bruxellensi 18181.

(97) Ineditum servatur in tabulario civitatis Bruxellensis; cf. Archiv. VII, 707.

(98) Vide infra notam 106.

censes; post a. 1099 Gemblacum redux, ibi a mense A
 Februario a. 1113 abbas multa cum laude præfuit
 usque ad obitum a. 1156. Litterarum amore mor-
 rumque elegantia omnibus commendatus fuit; in-
 genio quidem Sigeberto inferior, iudicio flu-
 ctuans (99), miraculis, monstris, tempestatibus ni-
 mium intentus, multa tamen utilia nobis tradidit.
 Sigeberti Chronicon contiunare jam anno 1112 ag-
 gressus (100), calamo cum rebus pariter excurrente
 ad finem usque a. 1156 deduxit. Ut enim ex codice
 ejus autographo videmus, res prouti fiebant statim
 litteris mandavit, bis terve in uno sæpe anno cala-
 mum sistens et ad novos nuntios resumens; quæ sero
 didicit, supplens, quæ falsa esse post comperit, corri-
 gens. Ita liber ipsis rerum vestigiis incedens, summa
 fidedignus videtur, in tempore præsertim rebus ascri-
 bendo. Auctor ipse illum pluribus vicibus edidit;
 nam a. 1024 inde suppletos vidimus Annales Leo-
 dienses a. 1126 monachus Alensis et a. 1131 mo-
 nachus Virdunensis totum transcripsit, a. 1136
 Fossis alteri Annalium istorum supplemento inser-
 viit. — Anselmum statim excepit continuator GEM-
 BLACENSIS PRIMUS, a. 1136 atque initium a. 1157 scri-
 bens; alter vario tempore et atramento multum mu-
 tato addidit 1137 *Prudens lector* usque ad 1145,
successit; inde tertius uno tenore processit us-
 que ad finem a. 1148. Ita librum iterum Annali-
 bus suis adhibuerunt Fossenses; totum describe-
 runt nostri codices F 1, 2, 3, 4, excerpterunt Rei-
 nerus Leodiensis et chronicon Leodiense. Præter
 hos usi sunt Anselmo et Gemblacensibus continua-
 tor Ursicampinus ejusque sequaces Nicolaus Anabian-
 nensis et Vincentius Bellovacensis; Andreas Mar-
 chianensis; Lambertus Parvus; Albericus; Baldui-
 nus Ninovensius; Iperius; chronicon S. Bavonis.

NOTÆ.

(99) Cf. a. 1150, 1152 de Lothario imperatore.
 Cf. de Anselmo Acta SS. Junii VII, 171; Delvenne,
Biographie des Pays-Bas; Mons, 1829, I, 25.

(100) Cf. supra notam 49.

(101) C. 7 enim Francorum regem nomine non
 addito simpliciter designat per *serenissimum regem*,
 eundemque sæpe vocat *Christianissimum*.

(102) Inter alia legimus ibi c. 40 jam a. 1150
 episcopum Wintoniensem antiquas statuas Romæ
 cœemptas in Angliam transportasse ad domum suam
 ornandam.

(103) Vide supra notam 49.

(104) Hoc ita probatur. Codices B1, 2, 3, 4, 4°,
 5, licet lectionibus et additionibus plurimum inter
 se differant, eo tamen communem fontem produunt,
 quod omnes Sigeberto Anselmi atque Gemblacen-
 sium continuationes adjungunt, quodque has iterum
 continuantur diverso quidem quisque modo, sed
 omnes uno atque eodem usi fundamento, continua-
 tione Aquicinensi. Porro C1, 2, 3, 4, 5. D. D1, 1,
 2, E., et ii inter se multum variantes, habent tamen
 in quibus nunc omnes, nunc plures conveniant le-
 ctiones, ut 767, *Scornas*; 882, *Hunnam*; 928, *Gana*;
 959, *bellaria*; 955, *Baginoensium*; omissa, ut 962,
 1012; additamenta, ut 1048, 1096, 1099; denique
 continuationes. Et hi igitur suum sibi fontem pecu-
 liarem vindicant, quem conjicimus esse Atrebaten-
 sem, C. Familia B1, 2, 3, 4, 5, quam plurimum ab
 illis differt, cum lectionibus, tum vero continua-
 tionibus; in additamentis autem, quæ Sigeberto fe-
 cerunt a. 651, 690, 773, 1076, 1079, 1080, 1081,

Edidit primus Miræus, ex hoc Struve atque Bou-
 quet. — Porro Gallus (101), quidam familiaris S.
 Bernardi, hæc omnia usque ad a. 1148 a Sigeberto
 « Jamblensi » scripta credens, cum continuare sus-
 cepit ita, ut « omissis aliis, ea quæ ad pontificalem
 historiam pertinent perstringeret, » et tantum « quæ
 visu et auditu vera esse cognovisset, narraret. » At
 ni Sigeberti continuatorem ipse se profiteretur,
 nemo eum illis annumeraret. Opus enim aliis plane
 consilii atque formæ, non annis, sed capitibus dis-
 tinctum, totum fere versatur in concilio Remensi,
 Conradi et Ludowici expeditione, Arnoldo Brixiensi
 aliisque Ecclesiæ rebus, quæ omnia amplissime et
 ex accurata cognitione narrantur (102). Quare do-
 lendum, quod ad a. tantum 1150 medium nobis ser-
 vavit illud codex unicus F2, unde suo loco ede-
 tur.

Jam autem a. 1112 seu 1113 Sigeberti Chronicon,
 quale ad secundam editionem præparatum auctor
 moriens illud reliquerat, adjecta in fine notitia An-
 selmi de anno 1112, descripsit MONACHUS AQUICINEN-
 SIS [B.] satis accurate, nisi quod additamenta quæ-
 dam de suo maxime monasterio interseruit. Idem
 etiam Eusebium, Hieronymum atque Prosperum Si-
 geberto præfixisse videtur (103). Hic codex B. reli-
 quorum fons fuit omnium (104). Anno 1148 eidem
 addita est Anselmi atque Gemblacensium continua-
 tio, atque ita totum descripsit B1. Postea in mona-
 sterio ipso Aquicincti continuatus fuit, diverso tem-
 pore, ut videtur, rebus maxime Flandrias et bella
 sacra spectantibus, quarum plures ex Annalibus
 Blandiniensibus, paucæ ex Aquicinctinis petitiæ sunt.
 Hanc continuationem novimus tantum e quatuor
 aliis, quæ ei superstructæ sunt (105). Prima est
 monachi VALCELLENIS, [B2.] qui totum librum de-

1086, 1087, 1088, 1090, 1092, 1093, 1095, 1096,
 1100, 1102, 1105, 1109, 1111, 1112, et in verbis
 ejus omissis a. 954, 958, 987, 1012, 1106, utriusque
 familiæ codices conveniunt nunc omnes, nunc plu-
 res; Eusebium insuper, Hieronymum et Prosperum
 Sigeberto præfigunt cuncti, excepto C5., qui ita de-
 curtatus est, ut hic non possit objici. Hoc aliter
 explicari nequit, nisi ut ambas familias ex uno fonte
 fluxisse statuamus, qui Eusebium, Hieronymum,
 Prosperum et Sigebertum continebat cum addita-
 mentis illis utrique communibus. Ex his 1079, 1080,
 1086, 1087, 1088, 1090, 1093, 1096, 1100, 1102,
 1109, 1111, tangunt monasterium Aquicinense,
 omnes præter 1079, 1080, 1096, desumpti ex ipsius
 monasterii Annalibus adhuc ineditis, quorum prima-
 rium exemplar Duaci servatur; 651, 690, 1084,
 1086, tractant vicinas ei regiones; 1076, 1092,
 1095, 1105, episcopos Cameracenses, quibus illud
 subditum erat. In hoc igitur monasterio codex iste
 primarius B. exaratus erit. Additamenta supradicta
 pleraque quidem et in altero codice Aquicinensi
 B5. leguntur; sed inde fluxisse non possunt jam ob
 id, quod nonnulla ex eis et in antiquioribus codici-
 bus C4. D. E. exstant. Quod autem non in omni-
 bus codicibus ea reperiuntur omnia, hunc per om-
 nes fere Sigeberti codices usum fuisse videmus scri-
 barum, ut sui monasterii historiam intruderent,
 aliorum omitterent, prout ipsis placebat. — Nos
 illa in unum collecta dabimus post Sigebertum:

(105) Per continuationes enim B2, 3, 4, 5, quam
 maxime inter se diversas, sparsa leguntur nonnulla

scripsit usque ad a. 1163, aliqua omittens, alia de A suo addens. Hunc paulo post a. 1497 auctor Chronici S. Bavonis totum fere transcripsit, multa interponens ex Lamberti Florido, Annalibus Blandiniensibus atque S. Bavonis, Genealogia comitum Flandriae, Martino Polono, Johanne de Thielroda, Ægidio de Roya, Adriano But, Trithemio, aliis (106). — Alter fuit monachus AFFLIGEMENSIS, [B5.] qui Sigeberto, Anselmo atque Gemblacensibus aliqua additamenta de monasterio Affligemensi ex Historia et Annalibus Affligemensibus aspersit, alia septuaginta septem ex Blandiniensibus. Deinde continuationem Aquicinensem ad a. usque 1156 adhibuit ita, ut eam quasi obrueret mole suarum additionum; ab a. 1157-1163 suis tantum vestigiis incedit. Scripsit ante a. 1189 (107) animo erga Fridericum imperatorem inclinato; quæ Miræus pleraque omisit. Usi eo sunt Albericus Trium Fontium et Balduinus Nivovensis. Nos illum novimus ex exemplo tantum, quod sæc. XIII ineunte monachus Eihamensis (B3') descripsit. Id nomine auctarii Affligemensis edidit Miræus, et inde Struve. — Tertius monachus HASTONIENSIS [B4.] Aquicinensem descripsit usque ad a. 1167, cui Annales Blandinienses adhibuit in nonaginta sex locis; præter hos de suo paucissima tantum addidit, inter quæ tres de monasterio Hasnoniensi narrationes (108) ibi scriptum prodant. Anselmum, Gemblacense atque Aquicinensem continuationem hic illic decurtavit; propriam non addidit. Novimus eum tantum e B4', 4'', qui inde accuratissime descripti sunt. Atque codici B4'' intra a. 1296-1306 monachus R. Marchianensis plurima in

A margine et intra lineas apposuit, quæ ex Annalibus Blandiniensibus, Marchianensibus, Elnonensibus, atque Vitis S. Amandi, Amati, Rietrudis, Gertrudis ad verbum transcripta, nullius sunt pretii. — Quartus denique monachus AQUICINCTINUS (B5.) rogatu Simonis a. 1174-1201 abbatibus codicem primarium Aquicinensem, denuo descriptum usque ad annum 1148, inde ita continuavit, ut continuationem illius pro fundamento propriæ subjectam multum ampliaret, sequentia usque ad finem a. 1201 de suo adderet, diversis ut videtur temporibus (109). Aliqua sumpsit ex Annalibus Aquicinctinis, plurima autem, de bello potissimum sacro, e relationibus eorum qui ipsi interfuerant. Auctor Fridericum imperatorem admiratur (110); quæ Miræus tacens ubi vis omisit. Alius deinde uno calamo adjecit breves notitias a. 1201-1237, omnes, tribus tantum exceptis, ex Annalibus Aquicinctinis ad verbum petitas (111). Exscriperunt hunc codicem Lambertus Parvus; Andreas Marchianensis, Wilhelmus auctor Chronici Andrensis; Nicolaus Ambianensis; monachus Clarimarisci, qui Genealogiam comitum Flandrensium continuavit (112); interpolator Annalium Elnonensium; Iperius. Edidit Miræus, et ex eo Struve. — Eundem nactus monachus S. WINNOCI BERGENSIS [B5'.], inde annos 1149-1201, accurate transcripsit, annis 1201-1237 multa immiscuit ad Flandrias maxime spectantia. Auctor illo tempore vixisse videtur (113); continuatio nunc primum lucem vidit (114). Usus ea est Wilhelmus Andrensis et ex hoc Iperius.

Præter hos ex Aquicinensi B. alium etiam codi-

NOTÆ.

in omnibus eadem, quibus cætera interposita esse nonnunquam satis apparet. Hæc non possunt ex una in alteram transiisse — tum enim multo plura communia esse deberent his continuationibus — sed ita tantum explicari possunt, ut commune illarum fundamentum esse statuamus.

(106) Legitur in cod. olim Blandiniensi, nunc Bruxellensi 14524, unde descripti sunt Brux. 10531 et Ambianensis 356. Totum edidit De Smet in Corp. chron. Flandriae I, 455, priorem partem usque ad a. 772 Vandeputte in Annalibus S. Petri Blandiniensis (Gandavi 1842, 4to) e cod. chart. sæc. XVI in tabulario Gandensi. Idem prorsus opus est, imo ex eodem codice impressum, quod Dom Brial XIV, 16 nomine Auctarii Blandiniensis edidit ex copia codicis æque Blandiniensis (quem in manibus habuit, et *une tout autre production* vocat de Bast., *Institution des communes*, Gand 1819, p. 99, 112) a D. Nelis sibi communicata. Nusquam Dom Brial dicit, hoc ibi legi post Sigebertum; idem apud eum et in Chronico finis abruptus, eadem verba; Brial nil prorsus habet, quod non etiam Chronicon; quæ Chronicon illo plura habet, perpauca tantum, a Brial omissa erunt; qui se non omnia edidisse ipse innuit, Continuatio igitur Sigeberti Gandensis nunquam exstitit.

(107) Nam a. 1154 Henricum Anglorum regem, a. 1189 mortuum vocat *nunc qui modo regnat*.

(108) A. 670, 1069, 1150.

(109) Cf. a. 1190 de Friderico imp.: *Corpus ejus adhuc insepultum custoditur*; 1192: *rex futurus scriptum esse oportet ante Henrici mortem* a. 1197. narratam; 1194, *actum hoc anno*; 1197, *sevinum ut videtur pulchra processio*; ibid. *certam*

nostrorum victoriam adhuc minime audivimus. Jam ante a. 1195 eodem usi sunt Lambertus Parvus atque Andreas Marchianensis. In præfatione operis hæc tantum de se dicit auctor: *A 15 autem anno Conradi regis Theutonicorum et 14 Ludovici hujus nominis septimi regis Francorum, rogatu quorundam fratrum Aquicinensium, et postmodum auctoritate Symonis ejusdem Ecclesie abbatis, quidam monachus ejusdem Ecclesie familiarissimus, mediocriter litteratus, usque in calcem voluminis sequentia apposuit. Audita magis quam visa scripsit, et quæ a fidelibus relatoribus audivit, posteriorum noticie dereliquit.*

(110) Nec tamen injusto partium studio; cf. a. 1156, *injuste dimisit*; 1161, *per violentiam imperatoris*; 1162, *Octavianum scismaticum*, 1163, *imperatoris tam temerario juramento*.

(111) In codice unico B5 exstant tantum usque ad a. 1225 medium, ultimo ejus folio deperdito. Sed apud continuatorem B5' iis superstructum, non hæc tantum leguntur, sed etiam cuncta quæ Annale Aquicinctini a. 1226—1237 exhibent. Atqui B5' non usus est Annalibus, sed codicem B5 ad litteram descripsit (cf. *subunone* apud utrumque); locos ergo Annalium apud eum obvios in B5 quoque exstitisse oportet.

(112) Apud Martene Thes. III, 388.

(113) Eum Bergis prope Dunkirchen scripsisse, inde conjicimus, quod hujus maxime regionis historiam tractat; quod vocibus Galliam redoletibus utitur, ut *saisivit*; quod translatione S. Idubergæ plene narrata, adjicit: *facta est tempore domni Inel-mari abbatis Bergensis*.

(114) Novimus tantum dahimusque e codice B5'' per monachum Blandiniensem e variis libri, tanta

com fluxisse oportet jam deperditum, in diocesi A
ATREBATENSIS scriptum (C.) (115). Is primo conti-
 nationem non habuit; ita inde derivati sunt D. et
 fontes codicum D1. 2. Deinde pauca illi addita sunt;
 ita a. 1127, inde descriptus fuit codex **TORNACENSIS**
 (C3.), cui alius postmodum adjecit notulas brevis-
 simas annorum 1132-1174, tertius a. 1332, 1333,
 1334. — Anno 1136 monachus S. **VINCENTII LAU-**
DUNENSIS (C4.) codicem C. descripsit, sed inde ab a.
 917 multa omisit, pauca addidit, maxime Laudu-
 nensia (116), ejusque continuationem, auctam de
 rebus potissimum Laudunensibus, deduxit primo
 ad a. 1136, deinde calamo rebus semper suppari
 usque ad a. 1145. Ita totum a. 1154 monachus
CORBEIENSIS (C4') accurate expressit, nil addens;
 continuavit codex **VALLIS LUCENTIS** jam deperditus
 (117). Porro ineunte anno 1155, monachus quidam
PRÆMONSTRATENSIS continuationi Laudunensi novam
 annorum 1113-1155 superstruxit ita, ut illi in prio-
 ricius magnos centones ex Vita Norberti ad plurimum
 excerptos assueret, in sequentibus plurima afferret
 nova et quam utilissima. Habemus eam in uno co-
 dice nostro B1. Eadem iterum ex Anselmo interpola-
 tam esse a monacho Ursicampino, infra videbi-
 mus. — Ex codice C. fluxisse etiam videtur **BUR-**
BURGENSIS (C5.), qui Sigeberto quam maxime decur-
 tato addit brevem a. 1114-1164 continuationem,
 quæ primis tribus annis cum Laudunensi convenit,
 tum plura continet, quæ et in chronicon S. Ba-
 vonis transierunt (118), alia, quæ alibi non le-
 guntur.

Codices quos hucusque enumeravimus omnes
 Sigeberto multa quidem nunc addunt, nunc adi-
 munt, at verba et sententiarum ordinem intactum
 reliquerunt. Hunc mutare primus ausus est mona-
 chus **BELLOVACENSIS** (D.), qui intra annos 1138-1147
 (119) codicem C. descripsit sine continuatione. Hic
 nova additamenta fecit decem, Bellovacum maxime

A spectantia; at triginta loca omisit, sententias quam
 plurimum transposuit, non in singulis modo annis,
 sed ex altero sæpe in alterum; paparum catalogum
 inde ab a. 959 de suo prorsus alium fecit. Ita codex
 revera omnium pessimus, miro tamen fato majoris
 quam ullus e reliquis in historiam fuit momenti; ex
 eo namque fluxerunt non solum codices sequentes,
 sed et editiones præter Miræanam omnes. Continua-
 tionem primo non habuit; hanc alius ipsi addidit
 brevissimam annorum 1114-1147; tertius auxit et
 deduxit usque ad a. 1163 (120). Ita totus codex de-
 scriptus fuit plurimis omissis apud S. **VICTOREM PA-**
RISIENSEM (D2.); priore demum continuatione auctum
 anno 1155, monachus **MORTUI MARIS** (121)
 (D1.) accuratissime expressit, et septem notulas
 B adjecit. His duo alii multa interposuerunt a. 1114-
 1165; sequenti tempore plures continuarunt usque
 ad a. 1254 (122). Hunc codicem, omitta continua-
 tione, descripsit Cisterciensis monachus **URSCAMPINI**
 [D1'], qui ei additamenta interposuit triginta duo
 ex Galfrido, reliqua e variis excerpta, novamque a.
 1113-1155 continuationem compilavit ita, ut codi-
 cem B1. nactus, continuationem ejus Præmonstra-
 tensensem usque ad a. 1128, ex Anselmi, quam ibidem
 legebat, plurimum interpolaret, post integrum de-
 scriberet, quindecim tantum per totam additamenta
 faciens, quæ auctorem Ursicampi vixisse produunt.
 Hunc codicem exceperunt D1' et E8h., ex quo
 editio princeps fluxit. Eidem innituntur Nicolaus
 C **Ambianensis**, Vincentius **Bellovacensis**, Robertus
Altissiodorensis cum chronico **Turonensi**, Gerardo
 de Fracheto et Guilermo de Nangis.

Ultimus denique atque clarissimus inter conti-
 nuatores est **ROBERTUS DE TORINNEIO**, anno 1128 S.
 Benedicti regulam professus apud Beccum, a. 1149
 ibi priorelectus, vi Kal. Jun. 1154, ad abbatiam Montis
 S. Michaelis de Periculo maris vocatus, quam summa
 cum laude gessit usque ad obitum viii Kal. Jun. 1186;

NOTÆ.

incuria compilato, ut nonnunquam auctores quam
 maxime diversos, sine ulla distinctione eadem linea
 pergens, conjungeret. Ita nostro quoque adjunxit,
 quasi unum esset, opus prorsus aliud, quod ipse
 conflavit, a 1222—1228. Annales Blandinienses ad
 verbum describens, iisque interponens paparum
 Vitas e Martino Polono decurtatas et pauca alia ex
 Balduino Ninovensi et Annalibus quibusdam Braban-
 tinis excerpta. Non dignam igitur compilationem,
 quæ edatur, ideo tantum hic tetigimus, ne quis co-
 dicis Bergensis continuationem esse credat, eo quod
 huic in codice B5' et duobus ejus apographis ad-
 jungitur.

(115) Hoc innuere videntur verba continuationis :
*Obiit bonæ memoriæ Lambertus episcopus Atreba-
 tensis. Libentissime quidem crederem, hunc esse
 Laudunensem nostrum C4, ni duo tantum obsta-
 rent : primo quod hic a 1136 scriptus est, C5 au-
 tem jam a. 1127 exaratus videtur; deinde quod a.
 596 falsam Laudunensis lectionem Theudelina e re-
 liquis unus C4' habet. Neque C3 ille fons esse
 potest, cum aliqua ipsi desint, quæ reliqui habent,
 ut a. 1080, 1084, 1086, 1088, 1093, 1096, 1111.*

(116) Hæc omnia atque addita erunt fortasse qui
 tribuant monacho Corbeiensi, cum Laudunensem
 totum fere deperditum ex hoc tantum cognoscamus.

D At Coroeiensem calamo tantum, non ingenio ope-
 ratum plura ostendunt; in continuatione, quæ ad
 mutandum et omittendum magis etiam invitabat
 quam Chronicon, nil omisit; ex octo ejus addita-
 mentis Laudunum spectant a. 928, 1052, 1104, et
 quod in monasterio S. Vincentii scriptum esse
 oportet a. 1096.

(117) Hunc exstitisse scimus ex solis verbis :
*Sequentem hujus operis seriem require apud Vallem lu-
 centem, quæ sæculi XII mediū manus Corbeiensi
 subscripsit. Vestigia ejus fortasse quærenda sunt in
 continuatione Præmonstratensi B1.*

(118) Vide supra not. 106 Sunt anni 1122, 1126,
 1155, 1134, 1135, 1137.

(119) Nam a. 1109 scribit ipse, non alia manus :
*Ludovicus filius ejus post eum regnat annis 29, quod
 ante a. 1138 scribere non potuit. Porro alia manus
 continuationem addidit, quæ jam a. 1147 desi-
 nit.*

(120) Edidit primus Labbeus *Bibl. ms. I, 390,*
inde Struve, p. 1015, Bouq., XII, 334.

(121) Mortemar, dioc. Rothomagensis, Cister-
 ciensium regulam acceperat a. 1157 a monasterio
 Ursicampi (*Orcamp*, dioc. Noviomensis).

(122) Edidit Martene *Thes. III, 1437, excerpsit*
Bouq. XII, 781, XVIII, 354.

vir generis nobilitate excellens (123), in rebus publicis non minus versatus quam in litteris, regi atque reginæ multum commendatus (124), librorum inquisitor atque coacervator studiosissimus (125), doctrinæ gloria Normannorum sui sæculi princeps. Historiam et aliis commendabat scribendam et ipse scriptis coluit (126); inter quæ primum locum tenet Chronicon Sigeberto additum. Cum enim patriam maxime historiam narrare vellet, ex more mediæ ætatis hanc ita universali conjunxit, ut codicem *D* ab episcopo Bellouacensi mutuatus, Eusebium, Hieronymum atque Prosperum inde describeret puros, in Sigeberto nil mutaret, nil omitteret, sed interponeret archiepiscopos Rothomagenses atque Anglorum Normannorumque historiam, omnia petita ex Annalibus Rothomagensibus, Beccensibus atque Montis S. Michaelis, Guillelmo Pictavensi, Guillelmo Gemmeticensi, Henrico

Huntingdonensi. In anno 1100 ipsius continuatio incipit, quæ in primis Sigeberto atque Henrico Huntingdonensi plurimum innititur, post a. 1154 ipsi Roberto tota debetur. Scribere eam aggressus a. 1150 (127) uno tenore perduxit ad hunc usque annum, in quo illi finem imponere primo constituit (128). Sed ut fit, cum eo usque pervenisset, non habens cur scribere cessaret, usque ad a. 1154 perrexit adhuc apud Beccum, et in Monte quoque S. Michaelis cœptum opus variis temporibus ad vitæ finem perduxit. Edidit illud pluribus vicibus prouti erant qui vel totum describere vel recens composita jam prius descriptis addere optarent: et primo quidem edidit a. 1156 incunte (129), deinde in fine a. 1157 (130), tum a. 1169 (131), denique a. 1182, quo altera vice finem operi facere constituit (132). Sed iterum mutato consilio, ad anni 1183 finem continuavit, plura

NOTÆ.

(123) Cf. a. 1180.

(124) Adeo ut eorum filiam Alienoram de fonte susciperet a. 1161, et custodia Pontis-Ursonis muneraretur a. 1162. Jam antea idem rex Henricus II ad eum venerat in Montem a. 1156, et iterum cum Ludovico VII, biennio post. Alexander quoque papa eum Turonos vocavit ad concilium a. 1163; quo finito, Robertus Romam profectus est, indeque rediit, Angliam adiit. — De vita Roberti cf. ipsum in Chronico passim inde ab a. 1154; Labb. Bibl. ms. I, 348; Galliam Christ. XI, 520; unde sua hauserunt *Hist. Litt.* XIV, 365; Bouq. XIII, præf. 30; Hirsch, p. 387. Quæ Fabricius dicit, fere omnia falsa sunt.

(125) Ut eum Henricus Huntingdonensis vocat. Inter alia Plinium in Normanniam primus advexit.

(126) Scripta Roberti hæc sunt: Historia Henrici I seu liber octavus Guillelmi Gemmeticensis, inter a. 1135-1150. — Continuatio Sigeberti, incepta a. 1150. — Epistola ad Gervasium, inter a. 1150-1154, edita a Dachery, post Guiberti opp. p. 715. — De immutatione ordinis monachorum in Normannia, a. 1154, apud Dachery, p. 811. — Annales Montis S. Michaelis ab an. 1154 ad 1159 ipsius manu inserti chartulario monasterii, nunc in bibl. publ. Abrincensi, n. 80. — Prologus in Augustini Florum, apud Dachery, p. 716. — Prologus in Plinium ab ipso correctum, qui liber ante duo sæcula ad San-Germansenses missus, nunc erit in bibliotheca regia Parisiensi. — Epistola ad abbatem Beccensem a. 1182, apud Bouquet. XVIII, 333. — Quæ præter hæc ei tribuuntur, testimoniis carent. Quod catalogus abbatum a. 1643 confectus, apud Dachery opp. Lanfranci p. 351 dicit: *Robertum 154 volumina edidisse atque turris sub ruinis et impluvio putruisse refert Historia S. Michaelis*, in hoc errore inesse apparet; libri isti 154 non sunt, quos ipse conscripsit, sed quos collegit.

(127) Cf. a. 1117, quod adhuc disponit, transactis exinde 32 annis.

(128) In præfatione ipse dicit: *ego exinde, permitte et auxiliante Deo, sine quo nihil possumus facere, usque ad 1150um annum..... c. Itigere aggrediar.* Ita legunt E3a, 7b, 8d et primo scripserat codex E; at in hoc Robertus ipse postea annum mutavit in 1182. — Quod Radulfus de Diceto eum usque ad a. 1147 scripsisse dicit, in hoc idem facit, quod Robertum in Sigeberto fecisse vidit: Inxit annum, quo ipse incipere statuerat, Roberto fuisse ultimum cum tamen ejus Chronicon, prorsus ut ille Sigeberti, post annum quoque 1147 exciperet.

(129) Hic enim desinit E2. et prima manus in E. E8d.

(130) Desinunt E3a. b. Hucusque Robertum scripsisse, Matthæus Paris dicit.

(131) Desinunt E8a. b. et altera manus in 8d; desinit textus decurtatus in 8e. h. et procul dubio etiam in 8c. d.

(132) Hoc tum totus hujus anni habitus indicat, tum ipse innuit in epistola ad abb. Beccensem, edita ex E6. apud Brial. XVIII, 333, quam in nomine tantum interpolatam, non per omnia fictam credo; et eo, quod in præfatione numerum a. 1150 corripit in 1182. Manus etiam mutatur in E; desinunt E7a. b. — Codice ipso E6 inspecto, Pertzius docuit, Roberti opus quod ibi fol. 70-93 legitur primo codicem per se effecisse, manu s. XII ex scriptum, cujus primæ paginæ, a scriba vacuæ relictæ, alia manus paulo nitidior, sed et ipsa s. XII ex. hanc epistolam inscripsit, quam ex ipso codice ita Pertzius exceperit: *Domino et patri karissimo Rogerio, Dei gratia Beccensi abbati, Robertus abbas Montis S. Michaelis de periculo maris, quicquid filius patri et quicquid servus domino. Veniens ad nos quidam juvenis requisivit ex parte vestra, ut mitterem vobis partem cronicorum nostrorum quæ continent tempus 82 annorum, scilicet a martirio sancti Thome martiris usque ad presens tempus. Ego autem, volens pleno addere cumulum, quicquid scripsi postquam ab ecclesia Beccensi recessi, vobis transmittere curavi, continens tempus 28 annorum. Reliqua vero quæ feci antequam ad Montem venire, apud vos sunt in cronicis, quæ cum magno labore habui de episcopo Belvacensi. Revera liber cronicorum Eusebii Cesariensis valde utilis est ad enucleandas multas questiones tam veteris legis quam nove, id est evangelii. Incipit enim cronica sua 43° anno Nini regis, quo natus est Habraham, et duxit usque 20um annum Constantini principis. Et hec transulit Jeronimus de Greco in Latinum; et his idem Jeronimus addit de proprio a 20° anno Constantini usque ad mortem Valentis. Ex hoc sequitur Prosper, et ducit historiam suam, usquequo Roma capta est a Jenserico rege Affrice. Post istum incipit Sigibertus Gemblacensis monachus, et ducit historiam suam a 381° usque ad 1100um annum, quo anno Henricus I rex Anglorum cepit regnare. Illius historie de serie temporum aliquid continuare conabar, incipiens a die quo Henricus I senior cepit regnare, et perduxit usque ad a. 1182um. Ipse siquidem ducit historiam novem regnorum insimul; ex quibus sex deficientibus, tria tantummodo duco, id est Romanorum, Francorum, Anglorum; et ego eum imitans, ista tria regna prose-*

quor. De cetero supplico paternitati vestre, ut habeatis memoriam et sancta congregatio cui Deus vos prefecit, de karissimo patre et domino meo Ricardo Abrincensi episcopo, qui in die 6 Marci cessit in fata.

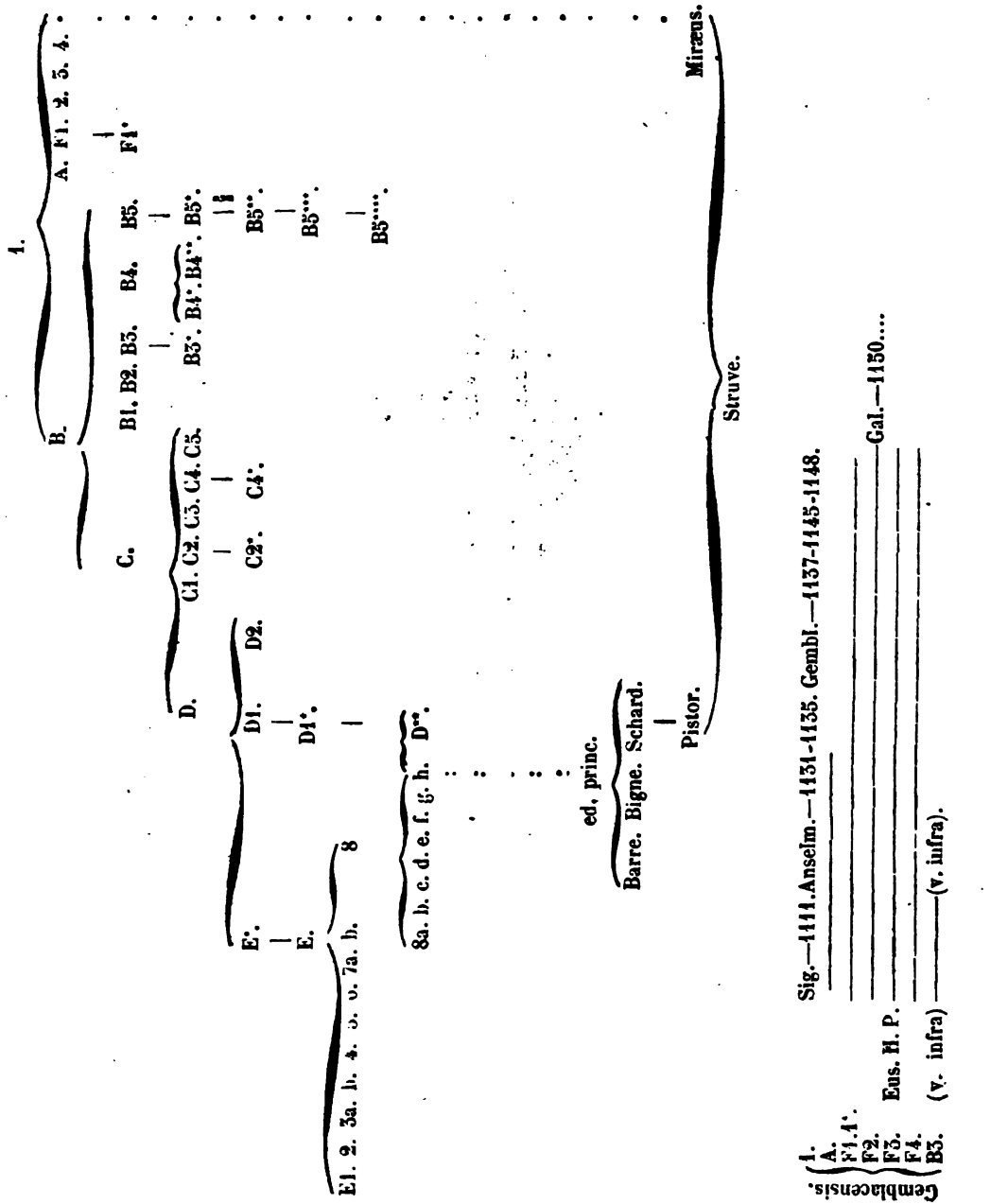
in prioribus correxit, aliqua addidit, atque ita alteram totius operis recensionem a. 1184 Henrico regi

A obtulit (1133). Sequenti anno calamum iterum re-sumpsit, et a. 1186 cum vita demum deposuit.

NOTÆ.

Valeat bene et diu sanctitas vestra. Dies S. Marci est 25 Aprilis, annoque 1182 obiisse Ricardum Abbrincensem, et noster testatur infra ad an. 1183, et Necrologium Lucernæ, ab auctoribus Galliæ Christianæ adhibitum, confirmat. Reliqua etiam hujus epistolæ in hunc annum quadrant omnia, excepto uno nomine Rogerii Beccensis.abbatis, cui inscripta est. Hic enim, ipso Roberto infra testante, jam a. 1180 medio obiit, Osbernum habens successorem. Quamobrem Hirsch p. 394 totam epistolam addubitat. Sed cum præter illud nil prorsus insit quod dubitationem moveat, neque cur aliquis talem epistolam euderit causa appareat: crediderim potius mendum latere in voce Roberto, quam scriba — nam scribæ manus est, non auctoris, — aut errans legit

pro osb, id est Osberno, aut de suo supplevit. (1133) Ipse enim sua manu verba: Robertus..... fecit historiam..... usque ad presens tempus, continentem scilicet annos usque ad a. d. i. 1181. quem librum presentavit karissimo domino suo H. regi Anglorum, continentem historiam.... Eusebii, Jeronimi, Prosperi, Sigiberti, et propriam codici E. præposuit eodem calamo, quo a 1182, 1183, clausit et præfationis titulo ascripsit verba: usque ad 1184um annum.— Hic desinunt E8c. f. et procul dubio desierunt etiam E8d. e. g. Itaque 8c. secundæ recensionis erit, id quod de 8b. e. f. h, et secunda tertiæque manu in 8d. certo scimus. E1—7. priorem recensionem sequuntur; E. utramque exhibet, priorem in vocibus deletis, alteram in superscriptis.

Opus jam vivente auctore plurimum lectum, a Radulfo de Diceto, Rogero de Wendover a. 1235, Nicolao Trivet a. 1307, Matthæo Westmonasteriensi, Chronico Beccensi et annalista anonymo (134) excerptum, sub manibus scribarum non sine mutationibus permansit. Verba ipsa mutavit unus tantum monachus SAVIGNIACENSIS (E2), plurima etiam omit- tens, alia addens de suo maxime monasterio. GEM- METICENSIS (E4) atque LIRENSIS (E7b) sermonis ha- bitum intactum relinquentes, addendo tantum et omit- tendo sua quisque ratione textum integrum

NOTÆ.

(134) Annorum 1087-1239 in E8b, unde initium et finem edidit Bouq. XII, 786, XVIII, 343.

(135) A. 1169-1259, quam edidit Duchesne SS. Norm. 977; Bouq. XII, 788, XVIII, 345.

(136) Seu Vallis-Ascii, diœcesis Rothomagensis, ordinis Cisterciensis, fundatum a. 1157 ex Mortuo mari.

B. H. P.	_____ Aquic. — 1155-1163-1167
B1.	_____ Praem. 1115-1165.
B2.	_____
B3.	_____
B4.	_____ AMig. — 1163.
B5.	_____ Aquincina 1201. — 1237.
B5.	_____
C.	_____
C1.	_____ Ateb. — 1127....
C2.	_____
C3.	_____ Burb. — 1164.
C4.	_____ Torn. 1132-1174-1334.
C4.	_____ Laud. — 1145.
C4.	_____
C4.	_____
C4.	_____ 1155.
B1.	_____
D1.	_____
D.	_____ Belov. — 1147-1163.
D2.	_____
D1.	_____ Mortuim — 1155-1234.
D1.	_____ Ursicamp. (v. supra) — 1155.
D1.	_____
D1.	_____ Rob. — 1186. Gemmet. — 1210.
E8b.	_____
E.	_____ Robert. _____ 1153.
E1.	_____ 1150 in. — 1157. — 1169 med. — 1182 med. — 1185. — 1186.
E2.	_____ cont. 1168.
E3.	_____
E4.	_____
E5.	_____
E6.	_____ 1164.
E7a.	_____ 1153 _____ 1179.
E7b.	_____
E8a.	_____ 1138 _____
b.	_____
c.	_____
d.	_____
e.	_____
f.	_____
g.	_____
h.	_____ 1154 _____ Gemmet. — 1210.
h. v. supra	_____

conjunxit, ut codici D1* accuratissime descripto ad-
jiceret Roberti textum illum breviorē a. 1155-1169
et integrum a. 1169-1186, adpersis hic illic paucis
de suo monasterio notalis; cui in eodem codice
monachus Gemmeticensis continuationem a. 1187-
1210 subjunxit. Hunc librum nactus Guilelmus Par-
vus, a. 1513, inde editionem principem fieri curavit.
Ita, cum codex Ursicampinus conglutinatus sit e
textu Bellovacensi, continuatione Laudunensi et
Gemblacensi, miro quodam fato factum est, ut edi-
tio princeps atque textus hucusque receptus quasi
rento fieret ex omnibus familiis consutus (137).

Codices.—Codices Sigeberti atque continuatorum
exstitisse scimus 63, e quibus jam deperditi 19, su-
persunt 44. Ex his a novem ante nos editoribus ad-
hibiti fuerunt 12, nos usi sumus 33. Sunt igitur *co-
dices familiae Gemblacensis*.

1) Codex olim *S. Petri Gemblacensis*, hoc everso
in manus cauponis delatus, inde ereptus per D. Bau-
de, a quo benignissime communicatum a. 1840
ipse contuli, nunc bibl. Burgundicæ Bruxellensis n.
18239, unde benignissime nobis transmissum edi-
tioni faciendæ iterum adhibui: optime conservatus
membr. fol. min. foliorum 62. Quaterniones non
signati; lineæ nunc stylo nunc plumbo ductæ; lit-
teræ s. XII ineuntis, summæ simplicitatis, litteræ
pictæ præter titulum minio scriptum nullæ. Regno-
rum indices in summa quavis pagina, anni Christi
in margine per decennia tantum notantur. Singulæ
sententiæ spatio latiore et littera majuscula distin-
guuntur. Interpunctio plane egregia, quæ ubivis fere
retinenda fuit. Calami errores per totum codicem
quatuordecim. Folia 1-42 quinque quaternionibus
juncta quatuor diversis temporibus exaravit Sige-
bertus ipse manu autographa, eadem, qua Gesta
ablatum Gemblacensium in codice Lipsiensi scrip-
sit, pulchra et firma adeoque accurata, ut octo-
tantum pennæ lapsus commiserit levissimos; f. 1-2.
(*Incipit — Priamus*) uno calamo, 41 per paginam
lineis; f. 3-6. (*Alti — a. 422*) atramento alio, lit-
teris minoribus sed quæ sensim priorem magnitu-
dinem recipiant, lineis abhinc per totum 42, interius
præfixis; f. 6 finem (a. 423-425) litteris subito mi-
noribus; f. 7-42 (a. 426-972) atramento alio, quod
abhinc non mutatur. Postea diversis temporibus
auctor ipse hic illic plura correxit, delevit, adjecit;
post a. 972 nullum ejus vestigium apparet. — F.
43-50 (a. 973-1084) seu sextum quaternionem exar-
avit secunda manus s. XII in., simillima Sigeberto,
sed in litteris majusculis ornatior; orthographia ali-
quantulum differens; a, quod Sigebertus semper *â*
scripsit, accentu caret ab hæc et sequentibus mani-
bus omnibus; pennæ lapsus tres; lineæ per pagi-
nam 41; membrana spissior, lævior. Tres paginæ
cum a. 973-979 et 1077. *Hildebrandus per omnes* —
a. 1088 fin. jam autē unum duove sæcula tinctura

A offuscatae sunt, ut melius legantur. — F. 51-54.
(a. 1085-1111 *protirebut*) seu septimum quaternio-
nem scripsit tertia manus, eadem quæ a. 1136-1157
pulcherrima. Desinit in media pagina, cujus reli-
qua pars vacat. — F. 55 solum insertum conscripsit
quarta, longe diversa, subcrispa; indices regnorum
nullæ; compendia scripturæ atque orthographia
alia, ut *karta, kurissimus, dominus papa, Henricus,
monachus*. Ultimæ dimidiæ paginæ manus, quam
credimus Anselmi, præcedenti satis quidem similis,
nec tamen eadem, atramento paulo nigriore inscrip-
sit uno tenore annum 1112 et mortem Sigeberti;
alia paulo post *qui — reliquit* addidit. Tum nullo spa-
tio relicto, paginam claudit annus 1113, Anselmi
manu, sed alio tempore scriptus. — F. 56-62 octa-
vum quaternionem efficiunt, cujus primum folium
jam ante a. 1115 excisum est; nil tamen deficit.
Annos 1114-1135. Anselmus ipse scripsit atramento
et habitu quamplurimum mutato; et quidem a.
1113 et 1115 fortasse uno calamo; deinde a. 1115
et additionem ad a. 1113, tum 1116-1118 tribus vi-
cibus; a. 1119-1121 scripsit iterum manus tertia;
sed Anselmus eam correxit, et ipse scripsit a. 1122;
tum a. 1123 et quædam anni 1117: tum a. 1124 et
1125 tribus vicibus, 1126 duabus, 1127 duabus,
1128 sex, 1129 duabus. In a. 1130 cum calamo
animum mutavit: Gregorium modo vituperatum
laudat, Lotharium laudatum vituperat; a. 1132
iterum quæ primo scripserat contra Lotharium,
paulo post immutavit. Manus tamen in his prorsus
eadem, Anselmi, usque ad a. 1135 finem. — A. 1136
iterum manus tertia scripsit, finem alius erasit et
alium fecit. — A. 1137 (Prudens) succedit sexta
(17.) pulcherrima, sex vicibus calamum sumens.
— A. 1145 (Remis) septima sequitur uno tenore
usque ad *transactis*, ubi in fine paginæ desinit, ul-
tima quaternionis et codicis pagina vacua relicta.
— Præterea additiones et correctiones per totum
codicem multæ reperiuntur, quas ita distinguimus:
Sigebertus postquam opus scripsit, plura in eo
postmodum correxit curis secundis, atramento ni-
gro; alia postea quoque, curis tertiis, atramento
subfusco, manu nitida. Hæc omnia leguntur in om-
nibus codicibus; facta igitur sunt priusquam opus
primo ederetur. — Præter hæc aliæ manus, 1 β. γ.
δ. ε., ætate Sigeberto prorsus æquales, habitu ta-
men, compendiis, atramento paululum et ab eo et
inter se diversæ, plura addiderunt, partim in rasura,
partim in margine, sed post a. 972 quo Sigeberti
manus desinit, non jam occurrunt, exceptis a. 1005,
1012, 1076. Hæc unus A. omittit omnia, et in ra-
ris illis plerumque habet ea quæ Sigebertus primo
ibi scripserat; apud Ekkehardum quoque et Wal-
tramum eorum nil reperitur, reliqui autem præter
A. codices has 1 β. γ. δ. ε. additiones et correctio-
nes ubivis habent omnes; unde apparet factas eas

NOTÆ.

(137) En familias codicum atque continuationum, quarum interpolationes signo $\equiv$ indicavimus. Vide paginam præcedentem.

esse neque ante primam editionem anni 1105, neque post secundam ab Anselmo curatam a. 1112, quo anno exaratus fuit codex B., qui illas jam habuit. Sigeberti igitur erunt, intra a. 1106-1111 variis temporibus, prout fit, opus revidentis, augentis, corrigentis. Quæ quod ab aliis, non ab ipso auctore exarata sunt, hoc nil inusitati habet, cum idem et in Anselmi continuatione a. 1119-1121, et in aliis codicibus autographis factum videamus; quod a puribus temporum varietate explicatur. Cumque unius hominis manus atque scribendi forma temporis processu multum mutari per se pateat, plura etiam ex his ipsis ab ipso Sigeberto exarata esse possunt, quamvis non omnia. Alia autem quæstio est utrum hæc omnia revera sint Sigeberti, annon potius ab Anselmo interpolata, priusquam præceptoris opus a. 1112 ederet. Sed hoc nos credere vetat nimia manuum atque atramenti varietas. Nos omnia uncinis inclusimus, ut ita secunda recensio a priore distincta habeatur. — Sed tertium adhuc additionum genus reperitur in codice nostro, ita distinguendum: 1. ante a. 1145, quædam a. 761, 876, 888, adjecit. 1. patria Leodiensis, idem qui annos 1137-1145, scripsit, abbates Gemblacenses et res maxime Leodienses Sigeberto inseruit a. 465, 651, 694, 710, 711, 714, 735, 761, 849, 890, 964, 987, 991, 1012, 1056, 1041, 1048, 1072, 1092. Anselmum atque continuatores intactos reliquit. 10 ejusdem ætatis de Florinis quædam addidit a. 1010, 1015, 1088. 1. coæva a. 1133, 1134, 1135, et 1. coæva a. 1131, 1148. Hæc omnia transierunt in solos codices F. 1, 2, 3, 4, B 3'; itaque non ante a. 1152 factæ esse possunt, quo anno A. scriptus est. Alia denique manus interpolatrix fere coæva, 1. in a. 1083, 1087, 1121, 1130, transit in solos F3, B 3'; non igitur ante a. 1148 orta erit. Ita 1. çl vere interpolationes sunt a Sigeberto et Anselmo aliena, quare illas post Sigebertum rejecimus, dandas nomine auctarii Gemblacensis. — Ita codex Gemblacensis tres quodammodo textus exhibet: primum, qualem Sigebertus ipse primo edidit, expressit unus A. (1. *Sig. cur. sec.; cur. tertiis*); secundum, qualem revisit ipse, edidit Anselmus, descripserunt B-E, (1. ç-); tertium, qualem Gemblacenses fecerunt post a. 1151, descripserunt F 1, 2, 3, 4, (1. ç-λ).

A.) Codex *Alnensis*, jam Middlehill n. 4652, mbr., fol., de quo cf. Sanderi *Bibl. Belg.* II, 261, et *Annales* nostros VIII, 767, Pertzio docente, qui eum a. 1844 evolvit, duabus s. xii manibus exaratus est, e quibus prior usque ad anni 1112 finem pertingit, altera ibi pergens ad anni 1126 finem usque calamum continuo duxit, Satis accurate descriptus est ex 1, anno ut videtur 1126 exeunte, et prius quam ibi Anselmus ipse quædam expunxerat sub a. 1119. Proprium atque peculiare nil plane habet, saltem in Anselmo. Desinit in fine fere anni 1126 cum voce *ricerunt* in media pagina. Cui alia manus sæc. xii ex. subjecit: *Anno ab Incarnatione Domini 1187 capta est Jherusalem a Saracenis sub Salahadino reg. co-*

rum propter peccata innoctantium in ea et tæcor-diam principum terre illius. Tertio Idus Februarii visum est celum quasi ardere nocturno tempore. Alia iterum manus addit:

Urbs data quando fuit Constantinopolitana Latinis, Quando vel imperium sumpsit de gente Latina.

Balduinus ibi, Flandrensium cum comes esset.

Annus erat Christi quatuor post mille ducentos. —

A.) Codex S. *Pauli Viridunensis* n. 36, mbr., fol., s. xii, binis columnis, sine coloribus, f. 14-113, continet Sigebertum cum Anselmo usque ad a. 1131 («*Mariæ*»), ubi in media pagina desinit; nil deperditum. Codex in Sigeberto ex apographo primæ editionis, in Anselmo ex ipso ut videtur 1. descriptus, maximi momenti est eo quod unus textus primum servavit, in 1. jam erasum (ut 535, 569, 578, 688, 763, 829; cf. 532) Omittit quiddam 1. ç-λ. addiderunt; sed plura quoque quæ jam in textu primario erant, ut 522, 659, 690, 954, 1067, 1099, 1126, 1127, 1129, 1130, et integros annos 1092, 1110. Addidit econtra aliqua de suo a. 504, 900, 914, 1106. Hæc indicavimus omnia et e reliquis ejus lectionibus quæcunque alicujus momenti esse poterant. Contulit Waitz noster et descripsit in *Annalibus* nostris VIII, 446.

F1.) Codex olim *Petri Pithæi*, jam Bruxehensis 14782, cujus primum quaterniorem deperditam reperi in codice regio Parisiensi 7195., mbr., fol., s. xii vel xiii in., exaratus una manu, binis columnis, sine annis regnorumque indicibus, nil continet nisi quæ 1., quem accurate expressit cum omnibus additionibus præter 1. ç. et a. 1090, 1119, 1136. Ipse nec mutavit quidquam nec addidit, præter a. 1121, 1144. Ipse contuli.

F1.) Codex *Carmelitarum Parisiensium*, jam regius 4993, mbr., quart., s. xiii in., descriptus ex F1., a quo in uno tantum a. 453, 1042, paululum differt. Ipse contuli, sed nunquam adnotavi.

F2.) Codex olim *Bongarsii*, nunc Bernensis 367, mbr., quart., s. xiii, continet ea quæ 1, et continuationem quæ in medio c. 45 desinit; tunc post aliquot folia vacua sequitur *secunda pars hystorie Jerosolimitane*. Proxime accedit ad F1.; additiones habet omnes præter 1. ç.; de suo addit a. 597, 1141, 1142, 1144, 1145. Nomina miro modo detorquet, ut *Nantici*, *Cartanus* pro *Namuci*, *Cajetanus*, et mendis repletus est.

F3.) Codex olim *Thuani*, nunc regius Paris. 4864, mbr., fol., s. xiv, una manu scriptus, continet Eusebium, Hieronymum, Prosperum; dein folio vacuo relicto ea quæ 1. Ultimum folium deest, et alia duo cum a. 651-652. Descripsit 1. cum omnibus ejus additionibus, satis ignoranter; post a. 1020 ineptissime quædam addit; omittit quædam a. 453, 714, 963, 1119, 1134, sed incuria tantum. Ipse contuli.

F4.) Codex regius *Parisiensis* 4994, mbr., s. xv, continet Sigebertum cum Gemblacensibus usque ad a. 1148, docente Waitzio, qui eum inspexit.

2. *Codices familiae Aquicinensts.*

[B.] Codex *Aquicinenensis* prior, de quo vide supra A col. 28.

B1.) Codex *Cameracensis* 863 (*bibliothecæ eccl. metrop. Cameracensis ex legato Val. Duflos ejusdem eccl. canonici et archidiaconi Brabantia. 1610.*), mbr., quart. maj., una manu s. XII pulcherrime scriptus, continet Eus., Hier., Prosp., Sig., Ans., Gembl., deinde aliam continuationem a. 1113-1155. ab eadem manu, quæ desinit in summa pagina quaternionis ultima. Tum eadem manus adjecit duas notitias theologicas. « Anno i. v. 1146 hæresim concitat m. Gislebertus — sed in filio. » et Hugonis Chronicon. Forma atque habitus qualis in 1.; textus mendis purus; desunt quædam in a. 954, 958, 1099, 1105, 1106, 1120, 1123, 1127, 1128, 1130-1132, 1136; adduntur a. 651, 773, 1076, 1079, 1084, 1086, 1090, 1092, 1093, 1094, 1096, 1100, 1105, 1109, 1130, 1134, 1135, 1136. Hæc omnia alii etiam hujus familiæ codices addunt atque omittunt; proprii nil prorsus inest in toto codice; nam et continuationem ex alio descriptam esse apparet. Ipse contuli.

[B2.] Codex *S. Mariæ Valcellensis*, deinde Ortheili, tum Livinei, denique societatis Jesu Antwerpensis, ubi Kluit eum vidit atque « elegantem codicem mbr., fol., scriptum jam ante 1239. » vocat in hist. crit. *Holland. I, 2, 61. Bollandiani in Actis SS. Mai. VII, præf. 40.* (Cf. *ibid. Febr. III, 216. Mart. I, 265.*) eum continere dicunt « Eus., Hier., Prosp., Sig.; denique inter alia quædam nomina et originem regum Francorum usque ad a. 1250. » Jam deperditum novimus tantum ex additionibus quas Miræus inde excerptavit, et ex Chronico S. Bavonis, quod integrum fere exepit.

[B3.] Codex *Affligemensis*, scriptus ante a. 1189, jam deperditus; inde fluxit sequens

B3') Codex *S. Salvatoris Eihamensis*, ut apparet ex inscriptione s. XVI in prima pagina: *In* ^{spec} *requiescit H. Gallis Knudde prepositus hujus monasterii [Eihamensis additum s. XVII] a. 1322. et reformatum erat p. monasterium eodem a. i. d. M. restauratore Godefrido de Bræle abbate, dein Justo Lipsii, jam Lugduno-Batavi inter Lipsianos 2.* Codex mbr., fol., una manu pulchra s. XIII in. ex Affligemensi adeo accurate descriptus, ut ne verba quidem ejus *hunc, hoc, etc.*, de monasterio Affligemensi mutaret, continet Eus., Hier., Prosp., narrationem peregrini de monte Sinai: « De Katerina — transvexit, » viginti lineis comprehensam, Sigebertum, Anselmum, Gemblacenses et continuationem usque ad a. 1163, « inveniet. » Fons ejus Affligemensis non integer fluxit ex B., sed in Sigeberto descriptis codicem textus Gemblacensis tertii, simillimum F2., cum omnibus additionibus 16-λ; reliquorum codicum additiones non habet nisi a. 597. eandem quam F2., proprias a. 1005, 1030, 1033, 1063, 1086, 1087, 1088, 1091, 1093, 1095, 1096, 1100, 1101, 1105. In Anselmo autem et Gemblacensibus hoc textu relicto, proxime accedit ad B4', eadem

omittit (sat multa, quæ ubivis indicamus; sed ille omittit etiam 1129, 1139, 1144, quæ hic leguntur, exhibet aliqua, quæ B3' desunt), eadem addit a. 1119, 1127, 1128, 1140, 1142, 1146, propria habet tantum a. 1139. In continuatione multo amplior est. Per totum autem librum inde ab a. 606 scriba Affligemensis 77 notitias interposuit ex Annalibus Blandiniensibus ad verbum descriptas, nunc easdem quas B4', nunc alias; quarum annos tantum indicabimus, cum verba melius ex ipso fonte sumantur. Ipse contuli.

[B4.] Codex *SS. Petri et Pauli Hasnoniensis*, visus adhuc Martenio *Voyage littéraire*, II, 97, jam deperditus, fons fuit B4', B4''.

B4.) Codex olim societatis *Jesu Brugensis*, nunc *Bruzellensis* 9070-9075, mbr., fol., s. XIV, una manu exaratus, continet Orosium, Eus., Hier., Prosp., Sig., Ans., Gembl., cum continuatione ad a. 1167, « uxorem, » Valerium Maximum. Textum exhibet Sigeberti secundum; omissa annorum 1074, 1080, et Hildebrandus ubivis Gregorius vocatus, monachum Hasnoniensem a parte papæ stetisse, probant. Ex additamentis in B. descriptis tantum a. 651, 690, 1079, 1086, 1090, 1092, 1093, 1105; propria non habet nisi a. 610, 670, 1069, 1070, 1120, 1134, 1136, 1149, de Hasnone et Affligemio. Per a. 859-1165 monachus Hasnoniensis nonaginta sex additiones fecit, ad verbum descriptas ex Annalibus Blandiniensibus, quarum multæ in B3'. quoque leguntur; neuter tamen ex altero hausit, sed ex Blandiniensibus uterque. Cum B3' similitudinem quamdam habet a. 1073, 1074, 1111; in Anselmo et Gemblacensibus proxime conveniunt, et eadem addunt a. 1119, 1127, 1128, 1140, 1146, quanquam ibi quoque utervis exhibet quod alteri deest. Continuatio longe brevior est quam in B3'. B5'; cum autem quæ B3' plura habet, non et in B5., quæ B5' plura, non et in B3' existunt, B4', e contra omnia et in B3' et B5' legantur: hæc genuina videtur esse continuatio Aquicinenensis. Desinit in media et pagina et sententia; at eadem manus Valerium Maximum addit; jam tum igitur codicis B4. finis fuit deperditus. Ipse contuli.

B4'') Codex *S. Rictrudis Marchianensis*, jam *Duacensis* n. 750, mbr., fol., inter a. 1296-1306 exaratus ab R. monacho Marchianensi. Hic primo Eus., Hier., Prosp., Sig., Ans., Gembl. et continuationem usque ad a. 1167 « revertitur » in sex quaternionibus descriptis ex B4., tanta cum B4' similitudine, ut hujus apographum diceret, nisi cum aliis codicibus haberet, quæ B4' desunt a. 773, 954, 1076, 1095, et ni a mendis multo esset purior. Paulo post, ut ex habitu scripturæ apparet, idem R. codicem ita interpolavit. Scripsit quaternionem decem foliorum, hæc continentem: *Inc. epistola contra eos qui dicunt cronicas inanes seu inutiles. Quoniam ea, etc. Inc. præfatio sequentis operis. Venerabiles igitur predecessores et orthodoxi patres....* (ex præfatione Annalium Vedastinorum)..

Gregorius, Anselmus, Sigebertus monachique Gemblacenses de regnis et temporibus ordinarunt suas quisque historias. Sed cum omnium predictorum historias minime haberemus, tandem extortante seu pie ammonente patre P., Dei gratia hujus ecclesie Marchianensis venerando ministro, exortatione etiam quorundam fratrum... ego frater R. omnium minimus, secundum abbatis imperium quorundam predictorum, videlicet Eusebii, Iheronimi, Prosperi et Sigeberti Gemblacensis historias transcribere curavi. Unde quia in predictis historiis cronicis... usque ad primum annum natiuitatis Abrahe minime repperi: hac de causa ego... ad predicta tempora stilum retorsi... Expl. præf. Ab optimo rerum creatore, etc. Sequitur opus ipsius R., quod nil est nisi series annorum, appositis brevibus notiitiis ex sacra scriptura, Beda, Petro Comestore, Vincentio petitis. Hæc decem folia codici jam prius a se conscripto præposuit, eidemque nunc in margine, nunc inter lineas, nunc in scødulis assutis additamenta adiecit 36, excepta omnia ex Vita S. Amandi a. 571, 609, 610, 626, 633, 648, 649, 661, 677; Rictrudis 614, 645, 659, 687, 701; Vedasti 687; Amati 666, 685, 690; Gertrudis 635; Annalibus Marchianensibus 633, 653; Elnonensibus 614, 691, 698, 782, 828, 855, 862, 871, 907, 1011, 1050-1089; et de monasterio S. Amandi 828, 974, 1118. Continuationem jam claudit a. 1167, « revertitur, » cui tres notiitiis ascripsit ex continuatione Aquicinensi et Annalibus Elnonensibus. Subiecit Jacobi de Vitriaco Historiam Hierosolymitanam usque in medium c. 90, atque Chronicon a. 1187, 1280, « cisionis receperat — obligatum inueniunt, » quod in DI quoque ab alio assutum legitur. Ipse contuli.

B 5.) Codex S. Salvatoris Aquicinensis, jam Duacensis, n. 756, mbr., quart. max., columnis primo singulis, ab a. 902 binis, pulcherrime exaratus quatuor manibus s. XII exeuntis, e quibus prima Eusebium, Hieronymum, Prosperum, Sigebertum scripsit uno tenore atque atramento, forma codici I simillima. Secunda, in media linea pergens, uno tenore adiecit Anselmum atque Gemblacenses usque ad a. 1148, « mortuus est, » ubi cum quarto quaternionis folio desinit. Tertia continuationem a. 1149-1158 scripsit in novo quaternione, cujus primam paginam vacuum reliquit; destinavit igitur codicem scribere separatam atque peculiarem. At quarta eundem priori illi conjuuxit ita, ut illius ultima quatuor folia, nil nisi finem a. 1148 continentia, excideret, finem istum transcriberet in paginam a tertia manu vacuum relictam, et ipsa continuationem deduceret usque ad annum 1201, calamo non quidem ita continuo, ut trium priorum manuum, at neque rebus æquali. Ubivis potius scribæ vices egit nunquam auctoris; ita ultimo loco nonnisi duernionem adiecit, cum videret pluribus sibi non opus esse usque ad annum 1200, annos 1191-1200, quos ab auctore diversis annis compositos esse vidimus, scriba continenti calamo exaravit atque atra-

mento uno; a. 1201 postea addidit. Sequentia omnia inde ab « Obiit » manus alia s. XII uno tenore ascripsit ex Annalibus Aquicinctinis; sed sine deperdito, codex jam desinit cum quaternione. — Textum exhibet Sigeberti secundum, accurate descriptum; aliarum manuum vestigia nulla; rasuræ duæ a. 773, 1105; omisit quædam a. 954, 958, 987, 1099, 1113, 1119, 1123, 1127, 1128, 1130, 1131, 1132, 1136, de Gemblacensi aliisque monasteriis pleraque, e quibus nonnulla jam in ejus fonte B. defuisse oportet. Additamenta habet a. 1076, 1079, 1080, 1084, 1086-1096, 1100, 1102, 1105, 1109, 1111, 1130, ex B. omnia; propria nulla. Alienæ manus per totum codicem unum tantum vestigium in a. 773. Ipse contuli.

B [B5'.] Codex S. Winnoci Bergensis jam deperditus, quem exstitisse conjectura tantum scimus, descriptus fuit ex ipso B5, cum ultimo hujus folium adhuc adesset. In Sigeberto qualis fuerit, nescimus; continuationem satis bene descripsit, at brevi ejus appendici a. 1201-1237. plurima interposuit, ut videmus ex ejus apographo B5".

B5".) Codex S. Petri Blandiniensis, jam Bruxelensis 16331 mbr. quart. s. XVI., de quo egi in Annalibus nostris VIII, p. 541 sqq., in foliis 161-263. sine ullo titulo exhibet continuationem Aquicinensem a. 1149-1201 cum appendice a. 1201-1237 multis interpolationibus adaucta, quas a monacho Bergensi factas et in B5" ex illo cum mira temporum confusione descriptas esse apparet. Huic continuationi scriba Blandiniensis artissime subjunxit, quasi unum esset opus, Annales a. 1205-1288 a continuatione Bergensi quam maxime alienos. Ipse descripsi.

B5".) Codex Batuzii, jam regius Parisiensis 5440, chart., fol., s. XVI ex.; nil continet nisi a. 1149-1288 exscriptos e codice S. Petri Gandensis, qui est noster B5". Ipse contuli.

B5".) Codex regius Parisiensis inter residuos S. Germani 13, 5. anno 1719 descriptus est ex B5". Ipse inspexi.

3. Codices familie Atrebatensis.

[C.] Codex fortasse Atrebatensis, quem descriptum fuisse oportet ex B., antequam hic Anselmum atque Gemblacenses adjiceret. Ex ejus additionibus plurimas recepit, aliquas omisit; ipse perpauca tantum de suo fecit. Nomina multum corrupit. Alius deinde continuationem usque ad a. fere 1127 addidit, cujus vestigia videmus in C3. 4.

C1.) Codex Cantabrigensis Corpus Christi 51, mbr., fol., s. XIII ex., in Catal. libr. mss. Angl. I, 3. n. 1533, 51, continet Eus., H., P., Sigebertum, quem fideliter exscripsit. Quæ enim desunt paucissima, jam C. vel B. omiserant; additamenta a. 651, 690, 773, 1048, 1076, 1079, 1080, 1084, 1086, 1087, 1088, 1090-1096, 1099, 1100, 1105, 1109, 1111, omnia apud alios quoque leguntur; propria non habet nisi a. 640, 698 (depositio eximii Patris nostri Bertini), 807, 820, quæ vel apud S. Bertinum

scriptum, vel ex Bertiniano descriptum probare videntur. Anno 1074 manus s. xvii quædam aspersit de Wilhelmo rege. Contulit Oehler.

[C2.] Codex S. *Judoci supra mare*, deperditus, cujus apographum est

C2.) Codex olim I Erickengris, dein Colbertinus, jam regius 4867, mbr., fol., s. xv, eleganter exaratus cum picturis, bonæ notæ. Omittit quædam solus a. 755, 758, 827, 975, 987; quædam cum aliis; in his sæpe cum uno A. convenit. Additamenta habet a. 1079, 1080, 1084, 1086, 1092, 1093, 1096, 1099, 1100, 1105, 1109, ex B. et C., propria nulla nisi 795, 840, de S. Judoco supra mare. Contulit Kurtz.

C3.) Codex S. *Martini Tornacensis*, jam regius Parisiensis 1793, mbr., fol., s. xii, una manu continet scripta quædam Hieronymi, Eusebium, H., P., Sigebertum et brevissimam continuationem a. 1114-1127, quæ iisdem fere verbis et in C4 et ex parte in C5. legitur; scriba igitur Tornacensis eam non condidit, sed ex originali suo C. descripsit, duas de suo notitias addens. Alia deinde manus notulas a. 1132-1172, tertia a. 1332-1354 aspersit. Forma atque habitus idem qui in 1.; textus ex C. accurate descriptus; nomina multum corrupta jam in C. ita legit, non ipse corruptus; quæ omittit a. 954, 958, 962, 1012, 1099, 1105, quæque addit a. 651, 690, 773, 1048, 1079, 1086, 1092, 1093, 1099, 1100, 1105, 1109, omnia jam in C. ita invenit, quanquam non omnes hujus additiones recepit; proprium nil prorsus habet. Contulit Waitz noster.

C4.) Codex S. *Vincentii*, jam bibliothecæ publicæ *Laudunensis*, mbr., fol., a. 1136 scriptus, continebat E., H., P., Sigebertum, descriptos ex C., cum ejusdem continuatione, quam monachus *Laudunensis* auxit et vario tempore deduxit ad a. 1145. Sed sine deperdito, jam desinit in a. 596: « est usque ad. » Evolvit V. C. Pertz atque descripsit in *Annalibus nostris* VII, 533.

C4.) Codex S. *Petri Corbeiensis*, jam Lugduno Batavus bibl. publ. 30, mbr., fol., singulis columnis, pulcherrime exaratus una manu, quæ primæ paginæ inscripsit: *Hic liber sci Petri Corbeiensis cenobii anno MCLIII scriptus est.* Continet E., H., P., S. et continuationem a. 1113-1143, omnia uno calamo exarata, quanquam continuationem vario tempore *Lauduni* apud S. Vincentium compositam esse apparet. Ex hoc et lectione utriusque *Theudelina* a 596, et ex additamentis pluribus *Laudunum* spectantibus videmus, *Corbeensem* ex C4, descriptum esse, ad a. usque 942 satis accurate; sequentia minus in modum decurtavit adeo, ut annos tantum 949, 964, 971, 978, 979, 981, 982, 985, 986, 990-996, 998, 999, 1006, 1011, 1016, 1017, 1019, 1022, 1027-1029, 1034, 1035, 1056, 1059, 1060, 1063, 1066, 1069, 1091, 1094, 1102, intactos relinquens, reliquos omnes exciperet, non describeret; quod semel hic monemus, sub singulis annis

A omissa non indicaturi. Additamenta a. 651, 690, 1048, 1076, 1079, 1092, 1095, 1096, 1099, 1105, cum aliis communia habet; propria annorum tantum 928, 1052, 1053, 1096, 1104, jam in C4 invenit omnia; ipse nil prorsus addit; quare et abbreviationes istas jam a *Laudunensi* monacho factas esse, a *Corbeiensi* descriptas tantum crediderim. Alia autem manus prorsus cœva in margine notulas aspersit de monasterio *Corbeiensi* a 664, 807, 815, 821, 827, 828, 1141, eademque in fine scripsit: *Sequentem hujus operis seriem require apud Vallum Lucentem*; tertia paululum tantum recentior quædam addit a. 419, 662, 844, 885. Ipse contuli.

C5.) Codex S. *Mariæ prope Bourbourg*, jam *Boloniensis*, mbr., quart., s. xii ex., nil exhibet nisi Sigeberti *Chronicon* sine titulo et sine annorum numeris in brevius redactum. Annus 383 duabus lineis continetur; prorsus desunt a 384-386, 388-393, 395, 406-412, 418-437, 452, etc.; sed post a. 1100 auctorem integrum exhibet. Additamenta a. 1102, 1105, 1109, 1111, omnia et apud B5 leguntur. Post Sigebertum eadem manu scripta sequitur continuatio brevis usque ad a. 1164, « peregerunt. » Ipse contuli.

4. Codices familiæ *Bellovacensis*

D.) Codex olim *Bellovacensis*, dein *Loisellanus*, jam *Parisiensis*, *fonds Notre-Dame*, 94, mbr., fol., eodem prorsus habitu quo 1., continet E., H., P., S., una manu pulchra inter a. 1138-1147 descriptos ex C. Nomina multum corrupta (ut *Symon*, *Hispania*, *Watheo*, *Cheberth*, *Dando*, *Bernerbach*, *Ausburg*, *pro Sunno*, *Hasbania*, *Wacho*, *Eberth*, *Lundo*, *Reinesturch*, *Ansburg*) atque additamenta a. 651, 690, 773, 1048, 1076, 1079, 1084, 1099, 1100, 1109, jam in fonte suo legit. At ipse primus textum prorsus arbitrario modo plurimum immutavit, sententias transposuit, verba adjecit, omisit, mutavit; paparum catalogum prorsus alium fecit, multa primus omisit, alia de suo addidit, nunc in textu, nunc paulo post in margine, annis 649, 731, 1015, 1024, 1031, 1067, 1069, 1078, 1092, *Bellovacum* maxime spectantia. Alia manus cœva adjecit tres additiones a. 1109, 1111, 1112, et continuationem brevissimam a. 1114-1147; tertia hanc auxit atque deduxit usque ad a. 1163. In ultima codicis pagina manus s. xvi seu xvii pauca quædam scripsit *Bellovacensis*. Contulit Waitz.

D1.) Codex S. *Mariæ Mortui Maris*, dein *Colbertinus*, jam regius 4863, mbr., quart., s. xii med., continet E., H., P., S. cum continuatione *Bellovacensi* usque ad a. 1147, accuratissime ex D. descriptos anno 1155. Ipse nec omisit quidquam nec mutavit; adjecit pauca tantum a. 1054, 1098, 1107, 1120, 1153, 1154, 1155. Hanc continuationem duæ manus æquales interpolaverunt atque deduxerunt usque ad a. 1165; dein multæ aliæ, rebus æquales, usque ad a. 1234. Postea codici assuti sunt *Annales* sequenti sæculo scripti, iidem qui et in B4. le-

guntur, et alia quædam nullius momenti. Contulit A Waitz.

[D1^o.] Codex *Ursicampinus* inter a. 1155-1200 exaratus, continebat E., H., P., S., ad verbum descriptos ex D1, quem nec mutavit, nec decurtavit, sed interpolavit plus 50 locis ex Galfrido atque aliunde desumptis. Dejā continuationem a. 1145-1155 eam, quam editiones præter *Miræum* omnes habent, exceptam ex B1, quem in primis annis ex Anselmo interpolavit, inde ab a. 1129 integrum descripsit, de suo quindecim additiones faciens. Codicem jam deperditum novimus ex apographis ejus D1^o et E8h, unde additamenta ejus dabimus in unum collecta; continuationem integram non recoquimus.

D1^o.) Codex *Divionensis* 322, mbr., fol., una manu s. XII exeuntis ex D1^o descriptus tanta cum fide, ut ne verbum quidem adderet, nec omitteret. Contulit Waitz, quem cf. in *Annalibus nostris* VII, 354.

D2.) Codex *S. Victoris Parisiensis* 258, mbr., fol., s. XII ex., continet E., H., P., S., cum continuatione *Bellovacensi* ex ipso D. splendide quidem, sed quamplurimis omissis descriptos; nullius ergo pretii. Inspexit Waitz noster.

5. Codices Roberti de Monte.

[E^o.] Codex *Beccensis*, Roberti autographus, jam deperditus, ex D. descriptos continebat E., H., P., S. a Roberto interpolatum, cum hujus continuatione a. 1100-1153 et tractatu De immutatione ordinis monachorum. Indicatur in catalogo librorum *Beccensium*, et a Roberto ipso in epistola E6 præfixa: *Reliqua vero, quæ feci antequam ad Montem venerim, apud vos sunt in chronicis, quæ cum magno labore habui de episcopo Bellovacensi.* Fons est codicis E.

E.) Codex *S. Michaelis de Periculo Maris* in Northmannia, jam bibl. publ. Abrincensis, n. 86, mbr., fol. min. Foliis 1, 2, post annum demum 1184 codici præpositis a manu s. XII ex. inscripti sunt *Tituli librorum quos dedit Philippus episcopus Bajocensis ecclesie Becci*, atque *Tituli librorum Beccensis armarii*. Folium 5 jam anno 1184 Robertus ipse præposuit, ut esset codicis titulus, versoque hæc inscripsit: *In hoc volumine ista continentur: Cronica Eusebii Cesariensis episcopi.... Ezinde idem Ieronimus perduxit.... Secuntur cronica Prosperi in ordine historie que continent annos 77. Sequitur ezinde cronographia Sigiberti Gemblacensis monachi, quam incepit a 381° dom. inc. anno et perduxit usque ad 1100um annum ejusdem i. d., quo anno primus Henricus rex Anglorum cepit regnare. Ab eodem anno Robertus abbas S. Michaelis de Periculo Maris fecit historiam, continentem res gestas Romanorum, Francorum, Anglorum, usque ad presens tempus, continentem scilicet annos usque ad a. d. i. 1184, quem librum presentavit karissimo domino suo H. regi Anglorum, continentem istam historiam et reliquas in hac paginu notatas, scilicet Eusebii, Ieronimi, Pro-*

speri, Sigiberti, et propriam, que in fine ponitur. De historia Orosii quam fecit de Ormesta mundi. (Sunt ab Adam primo homine.... et predicatione Domini nostri Jesu Christi anni 351.) —Codex ipse 29 quaternionum a pluribus exaratus est. Prima manus scripsit E., H., P., S., qui incipit: *Incipit prologus Sigiberti Gemblacensis monachi in chronographiam ab eo editam, quam incepit a 381° dom. inc. anno, et perduxit usque ad 1100um annum, quo anno primus Henricus rex Anglorum cepit regnare. (Dicturi, etc., et desinit: (Aquiciniensi posuit.)* *Explicit chronica Sigiberti mon. G. Incipit prologus Rotberti in ea quæ secuntur de temporum descriptione [usque ad 1184um annum in rasura addidit eadem manus, quæ f. 3. et infra a. 1184-1184. scripsit, Roberti] (De chronographia—incarnationis. De immutatione ordinis monachorum, de abb. et abbatibus Normannie et edific. earum (Libet, etc., ut apud Dacheri p. 811. Sed rubricator margini apposuit: Expl. prologus. Consequenter chronographie invenies inantea in duodecimo folio. Hic enim vicio scriptoris quedam, licet non indigna memoria, interponuntur. Finis hujus tractatus in rasura ampliatus est. Incipit epistola Henrici archidiaconi ad Warinum de regibus Britonum (Queris—vals.) Item de eadem historia (Adhuc—invenitur.) Ex eadem historia de modernis sanctis Anglie (Quis—irradiant.) Incipiunt cronica Roberti (Henricus, etc. Prima hæc manus pulchra s. XII medii sine ulla interruptione continuo calamo scripsit ab initio codicis usque ad a. 1156, (subsecutus est,) habitu et atramento eadem prorsus ubique manens. Lineæ plumbo ductæ; litteræ initiales rubræ, virides, cæruleæ; habitus totus idem qui in D. et 1. in nominibus variat: Hericus et Heiricus; Northmanni primo, postea semper Normanni, raro Normani; Dunelme et Duneline, imo Duveline; semper sere Willmus, raro Guillmus, integrum semel tantum scribitur Guillermus a. 1185 ab ipso Roberto; dns, si integrum, semper donnus; ecclesie initio constanter, postea ecclesie; præter hanc vocem ubique pro e, æ, œ. Pennæ lapsus rarissimi. Rasa et correctæ, tum a scriba, tum a Roberto, in Sigiberto rara. Reges Anglorum et archiepiscopi Rothomagenses nunc in textu leguntur, nunc in margine et inter lineas supplement, incertum utrum scribæ manu an Roberti. In Roberti continuatione hæc additiones marginales multo sunt rariores, rasuræ crebriores, omnes præter a. 1128, 1151, ab auctore profectæ. Alia manus incipit a. 1156: (Circa hoc tempus,) atramento alio, at eadem linea pergens, minus firma, habitum atque atramentum sæpius mutans. Tertia in a. 1157, (Agarem, inter scribendum formam sæpe mutans; lineas virides in margine hucusque per totum codicem ductas omittit. Quarta in a. 1161, (Henricus rex,) diversis temporibus exarata; versus finem lineæ illæ virides iterum apparent. Quinta a. 1167, (In natali,) nitida, orthographia alia; singulas sententias non litteris majusculis, sed signo § distinguens, quo*

jam quarta versus finem usa fuerat. Prima redit a. 1168, « *Mense Februario* » in novo quaternione, quem integrum scripsit diverso tempore. Sexta incipit a. 1177, in novo quaternione, præcedenti similima, eadem fortasse, pluribus vicibus scripta. Septima a. 1181, « *Anno superiori.* » Octava « *Andronius,* » quæ iterum signum § habet. Nona ipsius Roberti, quæ et f. 3 codicis exaravit, in novo quaternione « *Karissimum dominum* » uno tenore usque ad finem a. 1183, inde sensim crescens pergit usque « *mortis sue factus* » in fine folii in quaternione tertii; quartum, quintum et septimum interciderunt; in sexto et octavo de monasterio S. Michaelis quædam a. XIII inscripta leguntur. Videmus ita, in quaternione novo manum quoque novam plerumque incipere. Sed si animum advertimus, quod in iis quoque quæ una manus scripsit, habitus plurimum variatur, nunc subito, nunc sensim; quod quam maxime differre sæpe videntur, quæ accuratius inspicienti uno tenore scripta apparent; quod in aliis quoque S. Michaelis codicibus Roberti manus summam varietatem ostendit: plus quam verisimile est, ea quæ octo manibus tribuimus, unius esse pleraque, et quidem ipsius Roberti. Illud certum est, post a. 1156 codicem rebus narratis ut plurimum æqualem incedere, et correctiones in eo omnes auctoris manu factas esse; et quidem a. 912, 1032, præf. 1114, 1118, 1128, 1130, 1135, 1142, 1145, 1146, 1149, 1151, 1154, 1155, 1156, 1181, 1182, tum demum, cum a. 1184 secundam operis recensionem regi offerret; reliquas a. 899, 1128, 1157, 1162, 1164-1174, jam antea. Codex itaque S. Michaelis usque ad a. 1156 ex Beccensi autographo E. descriptus, post a. 1156 ipse autographus est. Ipse contuli.

E1.) Codex *Londiniensis* inter Arundelianos n. 18, olim collegii Greshamensis n. 2917, 18, mbr., s. XIV, continet E., H., P., Sigebertum ex recensione Roberti, sed ad a. 1100 tantum procedit.

E2.) Codex *S. Trinitatis Savigniacensis*, dein Colbertinus, jam regius 4862, mbr., fol. s. XIII, una manu pulcherrima exaratus, continet E., H., P., S., Robertum usque ad a. 1156, « *Andegavensem pagum;* » in duobus foliis sequentibus notitias a. 1213-1258, historiam monasterii 1112-1243, notas a. 1212-1305; tum a prima manu Hugonis Chronicon. Sigeberto superscripsit: *Quæ sequuntur usque ad a. 1113 dom. inc., a Sigeberto G. m. m. sunt collecta*, nec a. 1100 eum claudit, ut Robertus, sed statim hujus continuationem adjungit quasi opus Sigeberti; post a. 1113 Roberti ponit præfationem abbreviatam, in qua iterum dicit: *Perduxit eum usque ad a. D. 1113.* Primam sequitur Roberti recensionem; sed ita totum decurtavit atque mutavit, ut sæpe vix agnoveris. Roberti additiones ante a. 876 omisit omnes, postea multas, ut a. 966, 971, 976, 989, 1006, 1027, 1040, 1041, 1073, 1077, 1078, 1089, alias; de suo addit 958, 1085, 1098, 1099, 1112, 1120, 1124, 1138, 1116, 1119, 1151, 1152,

A quæ Roberto adjiciemus. Contulimus Waitz et egr.

E3a.) Codex *Ecclesiæ Bajocensis*, mbr., quart., s. XIII in., tribus manibus ex E. descriptus, continet E., H., P., S., R. usque ad finem a. 1157, « *Ricarius;* » dein Roberti tractatum de immutatione ordinis monachorum, atque epistolam Hugonis Rothomagensis. Interpolationibus caret. Ipse evolvi.

E3b.) Codex *S. Mariæ Radigie* in Anglia, jam Musei Britannici inter Harleianos 651, mbr., fol., s. XII in., continet E. H. P. S. et Robertum usque ad finem a. 1157. Sequentia usque ad finem a. 1168 ascripsit manus sæc. XVII ex codice E8a. Evolvit Pertzus an. 1844.

E4.) Codex *S. Petri Gemmeticensis*, jam Rothomagensis Y., 87, 60, mbr., quart., s. XIII, idem qui apud Montfaucon p. 1214; continet E., H., P., S., R. primæ recensionis, qui in verbis a. 1159 « *obiit Robertus Obsoniensis episcopus, et successit* » desinit in summa pagina. Sequentibus paginis inscripserunt Annales « *Natus est Joannes — Johannes papa,* » a. 874 sine deperdito desinentes, quos edidit Labbeus. Ipse inspexi.

E5.) Codex *Rothomagensis* U. 11, 7, mbr., fol., s. XIV; continet E., H., P., dein: *quæ secuntur, sumpta sunt ex cronica Sigeberti*, nil nisi excerpta satis arbitraria usque ad a. 1164. Tum Chronicon ab O. C. usque ad Heraclium et Sisebutum: « *Brevem temporum — vita et miraculis claruit.* » Ipse evolvi.

E6.) Codex *S. Michaelis de Periculo Maris*, jam Musei Britannici inter Cottonianos Domitian. 8., mbr., post alia multa Robertum continet a. 1153-1179 præmissa ejusdem epistola, quam ex hoc codice edidit Brial XVIII, 353. Pertzio docente, qui codicem a. 1844 evolvi, folia 70-93 Robertum continentia postea demum cum reliquo codice juncta sunt, cum prius peculiarem codicem efficerent. Primam paginam scriba vacuam reliquit, cui alia manus nitida s. XII ex. postea inscripsit epistolam illam quam supra inde dedimus. Fol. 70 Roberti opus incipit, una manu continua s. XII ex. deductum usque ad *creatis cum*, ubi folium desinit. Intercidit igitur finis codicis, quem usque ad a. 1182 medium pertigisse non dubito. Cf. Archiv. VII, D 75

E7a.) Codex *Oxoniensis* inter Bodleianos 212, mbr., fol., s. XV; exhibet E., H., P., S., R. usque ad a. 1182, « *monachus Becci,* » cum tractatu de immutatione ordinis monachorum. Cf. Arch. VII, 336.

E7b.) Codex *S. Taurini Ebroicensis*, dein Bigotianus, jam regius 4861, mbr., fol. s. XIII; continet E., H., P., S., R., usque ad a. 1182, « *monachus Becci;* » tum epistolam Oliveri, excerpta quædam ex Roberto, Guillelmo Gemmeticensem atque Annales Ebroicensis a Christo usque ad a. 1317, quos edidit Brial XVIII, 353. Roberti primam sequitur recensionem, sed hic ille quædam omittit, ut a. 1112, 1115, 1116, 1155, 1159, 1160. At in a. 1162,

« *Fredericus* » novum quaternionem incipit, binis columnis, eadem tamen manu, neque quidquam abhinc omittit. Additamenta facit a. 1114, 1118, 1119, 1181, et de monasterio Lirensi 1146, 1147, 1152, 1166. Contulimus Waitz et ego.

E8a.) Codex *Musei Britannici* Kings library 13, C. 11, mbr., fol., s. XII; continet E., H., P., S., R. usque ad a. 1169, « in ea perierunt, » ejusdem procul dubio recentionis cum sequentibus dein Roberti tractatum De immutatione ordinis monachorum. Evolvit Pertzus a. 1844. Cf. Archiv. VII, 77.

E8b.) Codex *S. Victoris Parisiensis* 287 (olim 419), chart., quarto, s. XV ex.; inter alia multa continet f. 120-168 id quod Duchesne SS. Norm. 977 et post eum Bouquet XII, 788, XVIII, 1345, ex hoc ipso codice, sed minus accurate ediderunt, Roberti opus ab a. 1158, « *Stephanus* — 1169, in ea perierunt, » secundæ recensionis, in verbis non mutatum, sed omissis quæ monasteria vel singulos homines spectant, cum brevi continuatione a. 1169-1259. fortasse in monasterio Vallomontensi scripta; f. 168-175 ab eadem manu Chronicon; « 1087. *Obiit Guillelmus* — 1239. *Edoardus f. H. r. Anglie*, » quod edidit Bouquet XII, 786, XVIII, 343. Ipse evolvi.

E8c.) Codex universitatis *Cantabrigensis* n. 1153, mbr., s. XIII, continet E., H., P., S., R., usque ad a. 1183, « *pacis persecuntur* » et tractatum de immutatione ordinis monachorum. Cf. Archiv. VII, C 536.

E8d.) Codex olim Ludovici M. . . *Rotomagensis*, dein Bigotianus, nunc regius 4992, mbr., fol., min., s. XIII. Quaternionibus 1-20 prima manus inscripsit notitiam provinciarum, Kalendarium, Sigebertum atque Robertum usque ad finem a. 1155, primæ recensionis, tractatu de immutatione ordinis monachorum statim post præfationem inserto, prout in E. Quaternionibus 21, 22, secunda imposuit a. 1156-1169, « in ea perierunt » secundæ recensionis, multum decurtans; quat. 23-25 tertia, ejusdem recensionis sequentia omnia usque ad a. 1182, « *multos Latinos*, » tribus ultimis foliis amissis. Codex igitur integer desiit procul dubio ut E8c. Ipse evolvi.

E8e.) Codex regius *Hannoveranus*, chartac., s. XVII ex., descriptus ex codice ms. in bibliotheca *Bodleiana* NE. B. 6. 9. fol. 121^a. Incipiunt cronica *Roberti Montensis. Henricus filius primi Wilhelmi*, etc., qui codex Bodleianus non potest esse noster E6.; hic enim jam in voce « *Becci* » desinit, E8e. postea demum in « *Pictavensis*. » Secundam sequitur recensionem; a. 1139-1169. leguntur prorsus ut in E8b. Ipse contuli.

E8f.) Codex regius *Madridensis* X, 81, chart., fol., s. XV; in primis 17 foliis continet Sigebertum cum Roberti continuatione usque ad verba a. 1182, « *Obiit Henricus tercius filius Henrici, patre vivo rex Anglie*, » sed ita decurtavit utrumque, Robertum

maxime, ut codicibus vix queat annumerari. Præfationes Sigeberti atque Roberti cum epistola ad Warinum prorsus desunt; reliqua excerpta tantum leguntur. Propria non habet. Sequuntur in codice Asconius et Valerius Flaccus, Poggii manu scripti. Evolvit atque Roberti continuationem descripsit Knustius noster.

E8g.) Codex *Vaticanus* reginæ Sueciæ 152, seu 522, de quo cf. Acta SS. Mart. I, 455. Montfaucon p. 17, Bouq. XIII, 300, XVIII, 336, qui usus est apographo Sangermanensi inter miscellanea Durandi. Proxime accedere videtur ad E8b.; sed additamenta habet a. 1158. 1159. 1160.

[E8h:] Codex *S. Mariæ de Voto*, dein Guelemi Parvi, jam deperditus, continebat (E., H., P., S.) Sigebertum cum continuatione Ursicampina, descriptum ex D1⁷; dein Roberti textum, annorum 1154-1169, « *perierunt* » decurtatum prorsus ut in E8b. c., annorum 1169-1186 integrum, secundæ recensionis, cum paucis additamentis a. 1159, 1164, 1169, 1181, 1182; tum continuationem Gemmeticensem a. 1187-1210. Novimus tantum ex editione principe.

6. Codices deperditi.

S. Petri de Selincurte, mbr., quarto · Sigebertus; chronologia ab Adam usque ad Ludovicum Pium; catalogus paparum et episcoporum Morinensium usque ad a. 1160.; cf. Montf. 1197.

Signiacensis, de quo vide Tissier Bibl. Cisterciens., VII, 100.

Suessionensem, quem citat Hænel p. 441, frustra Suessionibus quæsi, nec minus.

Atrebatensem, s. xv, qui teste Hænel p. 33; Eusebium, H., P., S., Martinum Polonum complectebatur.

S. Gislei, continebat « *chronicon Eusebii*, H., P., S., item aliud vetustissimum incerti auctoris » teste Sander in Bibl. Belg. I, 246.

Stabulensis, de quo cf. De Reiffenberg Philipp. Mouskes præf. p. 17.

Vallis Lucentis, cum continuatione Laudunensi, cf. supra C4⁷.

S. Laurentii Leodiensis, in catalogo librorum S. Laurentii, s. XII, inscripto codici ejus monasterii, jam Bruxellensi 9814., ita indicatur: *Tripartita Historia Sozomeni cum cronica Seiberti Gemblacensis monachi*.

Ottobonianus, de quo cf. Montfaucon p. 188.

7. Falso Sigeberti nomine inscribuntur *Vindobanensis* Eugen. 18 et *Bruzellensis* 14855, qui continent Guillelmum de Nangiaco; *Trevirensis* 1287, continet Robertum Antissiodorensis; *San Germanensis*, quem inter Coislinianos Montfaucon p. 1121 citat, nunc S. Germain Franc. 659, s. XIV. Waitzio nostro monente Chronicon est usque ad a. 1506 Gallica lingua scriptum, cui inter alios Sigebertus pro fundamento fuit.

Editiones. — Editiones has habemus: a.) Editio princeps. *Sigeberti Gemblacensis cænobite chron-*

con ab a. 381. ad 1115. cum insertionibus ex historia A in fol., in Sigeberto est Schardius redivivus, i. l. amplius.
Galfridi et additionibus Roberti abb. Montensis, 103 sequentes annos complectentibus, promovente e. p. domino Guilielmo Parvo d. t. e. r. nunc primum in lucem emissum. Venale habetur in officina Henrici Stephani, ubi impressum est, e. r. s. d. s. e. i. v. S. I. i. o. J. P. s. l. a., in quarto. In fine: Absolutum est Parisiis hoc Sigeberti chronicon cum non paucis additionibus per Henricum Stephanum..... expensis ejusdem et Johannis Parvi bibliopolæ insignis a. D. c. t. d. 1513. calendjs Junii. Editio per Antonium Rufum e codice E8h., adhibito D2., curata, sed non satis accurata; nichilominus, Alience, Falconius, Fannet, Giguniz, Brogo, Penctesel, Ramaldo, talia, pro Nichalaus, Alienor, Malcomus, Manuel, Guingamp, Drogo, Penevesel, Rainaldo, vix codici imputanda fuerint. Sciens mutasse, omisisse, addidisse nil videtur editor, si ex eo, quod a. 1025-1169 eum D1. et E8b. satis convenit, de reliquis conicere licet.

b.) (Simon Schard) *Germanicarum rerum quattuor chronographi. .. Francofurti ad Mænum a. D. 1566. in fol. In fine: Impressum Francofurti ad Mænum apud Georgium Corvinum, Sigismundum Feyrabend et hæredes Wigandi Galli 1566. Aliquot exemplaria in titulo habent: Parisiis apud Jacques Dupuis 1566., alia: Basileæ, alia: Lugduni; sed idem est liber, titulo tantum præfixo alio. In Sigeberto nil est nisi editio princeps recusa integra.*

c.) *Margarinus de la Bigne in Sacra bibliotheca SS. Patrum. Parisiis 1575. et in altera editione 1589. fol. Sigebertum sine continuationibus ex editione principe recusum exhibet tomo VII, 1539.*

d.) *Illustrium veterum scriptorum q. r. a. G. p. m. a. g. h. v. a. p. r. tomus unus.... ex bibliotheca Joannis Pistorii. Francofurti apud hæredes A. Wechelii, 1583, in fol. et altera editio Hanoviæ 1613.*

NOTE.

(138) Ita ex B3. triginta quinque omisit, at a. 1084-1086 ibi tribuit, quæ ibi nequaquam leguntur.

(139) A. 484, 529, 633, 644, 695, 701, 739, 784, 865, 881, 887, 934, 937, 953, 990, 1048, 1063, 1064, 1077, 1084, 1095, 1098, 1101, 1116, 1124, 1125, 1128, 1152, 1154, 1155, 1158, et quidquid per auctarium Aquicinense obliquis litteris expressit.

(140) A. 990. *Fulquinus m. e. c. d. m.*; 1077, *Lamberti S. m. H. c. d.* et alia plura.

(141) A. 1114 omisit cum magna o. s. g. e. t. r. gloria; 1127, *debitam*; 1133, *Romanorum avaritiam*; cf. 1134.

(142) A. 1155, *floret imperium, et dominus rerum sublimis attollitur*; 1157, *quem justicia, fortitudo et liberalitas omnibus bonis laudabilem et amabilem fecit*; 1158, *sua usus constantia*; ibid. *pius et justus — perornans negotiis*; 1161, *Timuit enim — ipse pius et dilectus omnibus habitus est, ut duces et comites Guillelmi regis Sicilie dominum suum desererent, et ad ipsum se conferrent*; et alia plura.

(143) A. 1155, *pecunie inhiantes contumaciter*; ibid. *imperator semper eorum inexpletam avariciam respiciens*; 1156, *ut eam perderet et hereditatem ejus fraudulentè preriperet*; 1158, *qui rebelles extiterunt*; 1159, *de papatu contendunt mutavit in ad p. adspirant*; ibid. *Med. violatis sacramentis*; ibid. *ultra*

quam credi potest ammirans et exhorrens eorum perfidiam — vindicandam.

(144) A. 1156, *imperator judicio et consilio episcoporum et archiepiscoporum relicta uxore*; 1161, *consilio principum. Nonnunquam id risum movet, ut cum a. 1156 in conjugium ante convulavit omittit.*

(145) A. 1155, 1158, et jam in Anselmo a. 1131, *Sicut — tangebatur et Quamvis — indiget.*

(146) A. 1169, 1172, 1173, 1180, 1181, 1191, 1194, 1196.

(147) A. 1184, 1186, 1187, 1190, 1192, 1198.

(148) Sic Germaniæ *optimates* semper vocat *primates*; *timentem mutat in videntem*; *imperatoris fideles in adherentes, rebelles in hostes, rebellionem in commotionem*; *pietate imperatoris in consensu imp.*; *superbiam in animositatem*; *cardinalis tepide exsequitur in conatur exsequi*; *dux Saxonie, malo a malis hominibus accepto consilio, contra dominum suum, imperatorem videlicet Fredericum, rebellat, in Henricus dux Saxonie F. imperatori rebellat*; et paulo post de eodem *venire contempsit in v. noluit*; et *auxilium sui domini in ejus auxilium.*

(149) A. 1131 eadem quæ in Gemblacensi et in B5. delcra, in B5. quoque crasit, margini apponens: *Videtur hic locus expurgandus et censura dignus. Anno 1185 in margine ascripsit: Videntur hæc caute legend*

sed suspicionem motum iri bene novisset. Quæ addit continuationi Aquicinensi litteris obliquis distincta, in B5. non leguntur, nec unde sumpserit, scimus; illud certum, non ex uno quodam codice excerpta, sed e plurimis auctoribus ea conquisita, quædam ab ipso composita.

g.) *Struve* in editione tertia *Scriptorum Pistorianorum*, Ratisbonæ 1726 in fol. Sigebertum cum continuationibus Ursicampina, Votensi, Gemmeticensi repetiit e prima Pistorii editione; sed suo quæque loco inseriit omnia quæ Miræus plura habet ex l. B2. 3. 5.; sub textu potiore Miræanæ lectionis varietatem cum notis Miræi atque suis posuit; dein continuationes Anselmi, Gemblacensem, Affligemensem atque Aquicinensem ex Miræo subiunxit, Bellocensem ex Labbeo. Ita omnia componens quodammodo confudit: novi nil prorsus attulit præter notulas nonnunquam bonas.

h.) *Dachery* in editione Guiberti Novigentensis primus Robertum de Monte dedit integrum ex codice E, adhibito E4. Nomina minus accurate reddidit; hic illic quædam omisit; additamenta Roberti ad Sigebertum ab a. demum 876 exhibet, et vel ex his aliqua oblitus est. Notas non addidit.

i.) *Bouquet* atque Brial III, 352, V, 375, VI, 233, VII, 249, VIII, 508, X, 216, XI, 163, XIII, 256, XVIII, 354, excerpta tantum dederunt, quibus præter editiones hic illic adhibuerunt codices B5. E2. 7b. 8b. d.

Nostræ editionis ratio hæc fuit ut textum Sigeberti daremus eum quem auctor ipse eadem constituit; primariam autem formam ubivis in notis indicavimus. Pro fundamento igitur posuimus codicem f., quem accurate expressimus. Additiones ipsa Sigeberti manu factas, antequam primo librum ederet, in textum recepimus omnes, in notis ubivis indicantes quid secundis quid tertiis curis adiecerit auctor. Additiones 13. a Sigeberto post a. 1105 dictatas, tum cum alteram editionem curaret, unicuius inclusimus. non quod essent spuria, sed ut eas primario textui defuisse appareat. Quæ prius ibi scripta fuerant, jam erasa. sub textu indicavimus omnia, prout ex A. ea agnoscere potuimus.

A Additiones 13. a., quas non esse Sigeberti scimus, sed post a. demum 1136 a variis factas, post Sigebertum relegavimus in unum collectas, nomine Auctarii Gemblacensis. E reliquis codicibus lectionis varietatem asserre integram et superfluum erat, quippe cuius originem arbitrariam noverimus, et mole inutili notas necessarias obtexisset. Seligendas itaque putavimus eas tantum quæ vel ad dignoscendum textum primarium, vel ad discernendas familias codicum, vel ad textum editi historiam momenti aliquid habere possunt; neque transpositiones codicis D. indicavimus, a scriba demum Bellocensi inventas; quas qui scire desiderat, melius discet ex editionibus. Omissa autem in variis codicibus religiose semper indicavimus, exceptis C4. 5., de quibus videsis quæ supra diximus. Additiones omnium codicum delimus omnes; at non suo quamque anno insertam Sigeberto, — quippe qui tanta mole oppressus foret —, sed secundum auctores distinctas collegimus, titulo *Auctarii Aquicinensis, Affligemensis, Valcellensis, Hasnoniensis, Leudunensis, Corbeiensis, Bellocensis, Mortuimaris, Ursicampini, Robertini* præponendas istis continuationibus quæ ab iisdem quibus additiones auctoribus scriptæ, ex iisdem fontibus haustæ, nil sunt nisi tales additiones sensim latius crescentes, cuius rei luculentum exemplum præbet Robertus. Ita legenti statim apparet quænam cuique additioni patria, quæ sit ætas, quis fons, quæ fides habenda; ita quæ ejusdem auctoris ejusdemque monasterii sunt, non discernuntur; historia textus melius perspicitur, et Sigeberti Chronicon purum, uti conditum fuit, ita legentibus offertur. Habitu etiam operis atque formam exteriorem, qualem f. exhibet et reliqui codices retinuerunt plerique, nos quoque accurately expressimus, præter quod annos Christi, a Sigeberto per decennia tantum in margine exteriori notatos, nos cuiusvis anno apposuimus; præter hæc plurimum operæ collocandum iudicavimus in indagandis fontibus ex quibus hauserunt Sigebertus ejusque continuatores.

L. C. BETHMANN.

INCIPIIT CHRONICA

DOMNI SIGEBERTI

GEMBLACENSIS MONACHI

Dictum aliquid juvante Deo de contemporalitate regnorum, primum pauca dicamus de origine singularum gentium; quatenus sequi poterimus vesti-

gia majorum, directi per senitas historiarum. Ponemus in prima linea regnum Romanorum, in secunda Persarum, in tertia Francorum, in quarta